

XVI. évfolyam, I. szám
2019. január

LASSI LAWIÉ

A Magyar Tolkien Társaság
Hivatalos kiadványa

Հայաստան

BEKÖSZÖNŐ

Új év, új évfolyam, új Lassi. Mikor ezen sorokat írjuk, még nagy munkában vagyunk, hogy tényleg elkészüljünk az új év kezdetére: ez egyszerre tűnik lehetetlennek és elkerülhetetlennek, de bízunk benne, hogy erre a számra is büszkék lehetünk majd.

Igyekeztünk ezúttal is érdekes, izgalmas témákkal előállni. A Tanulmányok rovatban elsőként a tengwar méltatlanul mellőzött elődjét, a sarati írásmódot ismerhetitek meg, majd a törpök és gyűrűik titkait feszegetjük. A *Középfölde Históriaja* fordítói interjúban mesélnek arról, hogy mennyiben különleges és mennyiben szokványos feladat ennek a könyvsorozatnak a magyarra átültetésében részt venni; az ajánlók között pedig máris olvashatjátok a végeredmény kritikáját a harmadik kötet kapcsán. A Talányok első rejtvényének megfejtéséhez most is nyereményjáték kapcsolódik: mindenkit biztatunk a részvételre.

Talán nem vettétek észre, de az előző lapszámtól kezdve a *Lassi Laurië* digitális verziója nemcsak a szövegbe rejtett linkeket tartalmaz (ezeket igazából nem akartuk annyira elrejtetni: a könnyebb észrevehetőség érdekében szürke, félkövér betűkkel emeltük ki őket), de a tartalomjegyzék soraiból is hivatkozások lettek. Így nem kell az oldalszámot megjegyezve legörgetni a kívánt oldalra, elég a tartalomjegyzékben az adott cikk címére kattintani.

Az új év új szerkesztőségért is kiált: mi szeretnénk folytatni a munkát, ám további szerzőkre, szerkesztőségi tagokra is szükségünk van. Ha érdekel az újságírás, képszerkesztés, korrektúrázás, esetleg grafikákat készítesz, novellákat, verseket rejtegetsz a fiókodban, tanulmányt írnál egy érdekes tolkien témáról, beszámolót valamelyik rendezvényünkről, vagy csak van egy jó ötleted, írd nekünk!

Jó olvasást, jó szórakozást!

Szonja & Metaflora

TARTALOM

SUMMARY 2

KRÓNIKA 3
2018. június–január

BESZÁMOLÓK
Tolkien-kiállítás Oxfordban 4
Ifjúsági csere Litvániában 5
VLS 20 – Születésnap Völgyzugolyban 6
Tolkien Tábor – Rokonviszály 7
Őszi találkozó szlovák szemmel 8

INTERJÚ 10
A Középfölde Históriaja fordításáról

TANULMÁNYOK
Sarati írásmód magyar nyelvhez 14
Mindent a törpökről 17

TALÁNYOK 21

AJÁNLÓ
Hogyan lett a Királysöktetésből a Gyűrű Szövetsége? 22
Óidőknek új dalai 23

IRODALOM
Éléstár-töltő 25
„Erdők várnak...” 25
A kapitány átka 25
Fantasy klisék a köbön 27

MTT-KISOKOS 28
Zene az MTT-ben

Lassi Laurië – A Magyar Tolkien Társaság hivatalos kiadványa □ Magyar Tolkien Társaság © 2019
Székhely: 1203 Budapest, Török Flóris u. 19. □ Felelős kiadó: Füzessy Tamás, Kutassy Zsófia, Mikesy Anna
Szerkesztőség: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu □ Rendelés: lassi.rendeles@tolkien.hu

Főszerkesztők: Orthmayr Flóra, Selmeczi Szonja □ Szerkesztőség: Kiss Kincső (Thilanna), Mikesy Anna (Éogil), Tóth Gergely (Alyr), Tőkésy Krisztián (Nibennor), Tóth-Palásthy Luca (Laerthel) □ Lektorálás: Barna Bálint (Gandalf) □ Korrektúra: Simon Csaba Péter (fqgdk) □ Tördelés: Selmeczi Szonja (Niniel-Nienor)

Grafikai tervezés: Szerján Krisztina □ Tengwar font: Tengwar Parmaite by Mâns Björkman

Címlapfotó: Kostyál Zsigmond (Sú) □ Borítók: Tolkien Tábor: Gárdonyi Zsuzsa (Léli), Kiss Tünde, Tuska Miklós (Adim) ♦ Tolkien Gyerektábor: Kutassy Zsófia (Idhren), Petka Szilvia, Theil Bálint, Zsidek Barbara ♦ KOMT Képmesélők: Szalay Zsófia Diana (Szozi)

HU ISSN 1589-6315 (nyomtatott) ♦ HU ISSN 2560-1598 (online)

CONTENTS & EDITORS' LETTER 1

WHAT'S ON—TIMELINE 3

A quick overview of our events (and the events abroad visited by our members) from the last days of June to the end of the year 2018—completed with news of recently published Tolkien-related books.

WHAT'S ON—STORIES 4

Participants tell their stories about some of the events listed in the previous column: curiously enough, the only account about a Hungarian event by a Hungarian author is an entirely in-character story about the Gondorian setting of our summer camp. Other reports are on our members' visits abroad (at the exhibition in Oxford, the VLS of the Gil-galad Society in Slovenia and the *Settling of Rohan* LARP camp in Lithuania) and on our Slovakian friends' impressions of our Creative Autumn Meeting they attended.

INTERVIEW 10

About the Hungarian translation of the HoME series

The third volume of *The History of Middle-earth* was recently published in Hungarian. In this interview about the challenges and tricks of the translation we asked five of those involved in the project: Zsuzsanna Ürmössy, who worked on the poems of *The Book of Lost Tales*; Mau Zsófia Ábrahám and Andrea Nagy, translators of the lays in the third volume; and Gabriella Büki and Ágnes Bonác who worked on the prose texts.

TOLKIEN STUDIES

Sarati mode for Hungarian 14

The Sarati of Rúmil was the first writing system of Arda—a predecessor of the much better known tengwar system both in the history of the Elves and the works of Tolkien. While the tengwar is used by many people for many languages, the sarati seems to be quite forgotten. However, it has the same flexibility as the later system, and can also be adapted to different languages—this is exactly what Helga Agócs attempts to do for Hungarian in this article.

Everything about Dwarves 17

Anna Mikešy's paper is the written version of her introductory lecture at our Tolkien Day of 2017. She summarises the history of the Dwarves from their awakening and first meeting with the Elves to the glory and tragedy of their different kingdoms. Special emphasis is given to the few details we know (or can guess) about how they have received and lost their Rings of Power.

RIDDLES 21

Just like in the previous issue, the second puzzle in this column consists entirely of names, so no language barrier prevents you from solving it: 'Feketemágus' is Hungarian for Necromancer, everything else should be familiar! The task is to group the names by their bearers. The quiz-type first task is quite easy for those who understand Hungarian: it tests the readers' knowledge about Hobbits.

REVIEWS 22

Reviews include an article by Miklós Tuska on redesigning the Sami board game 'tablut' into a game about Frodo's adventure; and a critique by Tamás Bartók-Nagy on the Hungarian edition of *The Lays of Beleriand*.

LITERATURE 25

This column presents works produced during three of our programmes: Hobbit songs from the Tolkien Mailing Competition; a short story entitled *The Curse of the Captain* and written in our summer camp about the decline of Umbar; and a parody of fantasy clichés produced in a workshop at our Creative Autumn Meeting.

BEGINNERS' GUIDE TO MTT 28

Music in the Hungarian Tolkien Society

What would a Tolkien society do without songs? This article by Kincső Kiss tells the story of the musical groups of our society from the first translated and re-written Tolkien-themed songs through the not so strictly thematic but somewhat more professional choirs to more recent music projects like the MTT Tolkien Tribute Band and *The Heroes of Gondor* musical of 2014.

Előző Krónikánk utolsó napján kezdődött meg a Lósi Majorban a *Gondor Urai* című **Tolkien Gyerektábor** (június 24–29.), amelyet ismét a Sindeon Egyesülettel közösen szervezett meg a Magyar Tolkien Társaság. A 35 táborozó mind egy-egy saját várost uraló gondori nemes szerepében vett részt az Eldacar koronázásától Osgiliath ostromán át a pelargiri csatáig húzódozó történetben, amelyet a progamban íjászat, vívás, tánc, mese és játék színezt.

Eldacar visszatérésétől folytatta a *Rokonviszály* történetét az augusztus 2. és 12. között a szintén megszokott helyszínen, Parádfürdőn zajló **nagy nyári tábor**. Itt Osgiliath, Minas Anor, Lossarnach, Ithilien, Umbar és Pelargir embe-reinek kellett választaniuk, hogy kit követnek a két, a maguk különböző módján egyaránt tökéletlennek mutatkozó király közül, akik között a végső összecsapást összetett hadijáték jelenítette meg. A tábori mesterségek ezúttal párosával összekapcsolódtak, így bölcs-író, képzőművész-iparművész, kósza-fotós, szakács-cukrász, zenész-színjátész, harcos-telepes és táncos-musical ikerrendek közül választhattak a jelentkezők.

A táborok mellett a nyár jellemző programjai a **Kósza-Kommandó** különböző naplemente- és napfelkelte-néző, barlangban vagy Pilis-tetőn éjszakázós alkalmi, illetve rövidebb piknikezős túrái voltak. A júliusi holdfogyatkozást sajnos még a Remete-barlangnál tanyázó kószák éles szeme elől is eltakarták a felhők.

Ahogy a beszámolókból is kitűnhet majd, külföldre is kóboroltunk a nyáron, egyénileg vagy éppen szervezeten: hivatalos MTT-küldöttség csak a **Gil-galad Szlovén Tolkien Társaság** huszadik születésnapjára látogatott el, de néhányan részt vettek a Litván Tolkien Társaság lettekkel és magyarokkal szervezett újabb **ifjúsági cseréjén** is, és persze kisebb-nagyobb csoportokban sokan megtekintették az őszel záruló oxfordi Tolkien-kiállítást is.

A Tolkien halálának évfordulója alkalmából rendezett **megemlékezés** az időjárás szeszélye miatt szorult megint beltérbe az utolsó pillanatban: a Massolit Könyvesbolt és Kávézó kistermében beszélgethettek a résztvevők mulandóságáról és el-nem-múlásról. Szeptember 13-án csütörtök esti előadások sorozatával indult újra a **Tolkien-kurzus** a KRE BTK-n, október végén pedig megkezdődött a **XIII. Tolkien Levelező Verseny** is. A tavaszi Tolkien Körök helyszínén, a Terézvárosi Gyermekkönyvtárban a hobbit-születésnapjén hétvégén gyűlt össze a nosztalgizáló gondori népség apraja-

nagyja a **tábori találkozó** alkalmából, és ugyanitt került sor decemberben a **karácsonyi ünnepségre**, amelyre többek között csúnyapulcsi-versennyel és karácsonyfadisz-újratervezéssel készültek a szervezők.

A szeptember 28-ára meghirdetett **Mabon** sajnos érdeklődés hiányában elmaradt, a lelkes kószák másnap reggel indultak az első kétnapos őszi túrájukra, ahol a nyári barlangozások után immár fedél alatt, a Fekete-hegyi kulcsosházban töltötték az éjszakát. Őszi programjukba egy másik kétnapos túra mellett elfért még a Velencei-hegység felfedezése is, továbbá gyerekbarát séták a Budai-hegységben és a Duna mentén (vagy inkább medrében) Gödtől Vácig. A telet a misztikus Ziribár-hegyen köszöntötték, majd sort kerítettek a már szokásosnak mondható kőhegyi hétvégére is.

Mindeközben persze az októberi hosszú hétvégén lezajlott a **Kreatív Őszi Művészeti Találkozó** is a Két Fa fényében Valinorrá változó Seregélyesi Általános Iskolában, ahova idén külföldi vendégek is érkeztek a Szlovák Tolkien Társaságból. A bemutatóestire készülő rendek, középföldi hangulatot ígérő műhelyek és hétköznapiabb témákat taglaló panelek, valamint már szokásosnak nevezhető karaoke, bál és buli mellett még szabadulósobával, titkos maiákkal és kapszulás kávéval is felszerelt rendezvényt – érthető okokból – sokan egyenesen mini-táborként emlegetik.

A könyvgyűjtők számára sem volt unalmas ez az ősz: nyár végén megjelent a *The Fall of Gondolin*; szeptemberben végre a boltokba került a *Középfölde Históriaja* első tényleg újdonságnak számító kötete, a tavasz óta halogatott *Beleriand dalai*; novemberben pedig *A szilmarilok* terminológiailag újból felülvizsgált, Magvető-féle kiadása követte. És akkor az oxfordi kiállítás katalógusáról vagy John Howe *A Middle-earth Traveller* című vázlatkönyvéről még szó sem esett.

A kezdődő új évben az egyik biztos pont a január 5-i **Tolkien Születésnap** az Alternatív Közgazdasági Gimnáziumban, amely ezúttal a figyelem középpontjában álló sorozathoz kapcsolódva szintén a *Középfölde Históriaja* címet viseli. A másik az augusztus 1–11. közötti napokra szerveződő **nagy nyári tábor**, a *Mereth Aderthad – Az Újraegyesülés Ünnepe*. A kettő között várható további eseményeket azonban egyelőre homály fedi (bár januárra már annak is ki kell derülnie, hogy ki szervezi a következő Farsangi Bált): a friss hírekért érdemes követni a Magyar Tolkien Társaság facebook-csoportját és -oldalát, illetve feliratkozni a Tolkien.hu tematikus hírleveleire.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SELMECZI SZONJA (NINIEL-NIENOR)

Ahogy a Krónikából már kiderült, ismét rengeteg dolog történt tolkienita körökben nemcsak Magyarországon, de szerte a világban is. Kicsit most a külföldi vonal felé kalandozunk, hiszen a beszámolók ebben a számban Angliáról, Szlovéniáról, Litvánriáról szólnak, az őszi találkozóról szlovák vendégek mesélték el élményeiket, sőt, a nyári tábor beszámolója egy gondori lány szemszögéből mutatja be a történeteket.

Tolkien-kiállítás Oxfordban

Írta: Simon Csaba Péter (fqqdk)

Bevallom, a 14 év alatt, amióta valami közöm van az MTT-hez, nem tanultam meg a tengwar írást és *A szilmarilok* elolvasásával nagyjából befejeződött a tolkien műveltségem tágítása. Ettől függetlenül – vagy talán épp ezért – nem tiltakoztam, mikor Szonja felvetette, hogy ha már úgyis Londonban leszünk egy musical és egy koncert miatt szeptember 15-én, mi lenne, ha másnap elugranánk Oxfordba, és megnéznénk a *Tolkien: Maker of Middle-earth* kiállítást.

A Bodleian Libraries szervezte egyedülálló kiállítás tárgyai nagyrészt a saját archívumukból, kisebb részben az Egyesült Államokbeli Marquette Egyetem gyűjteményéből, egyes kiállítási darabok pedig magángyűjteményekből származnak. Többségük legalább 26 éve nem kerülhetett átlagember szemé elé, és vannak köztük olyan elemek, amelyek Tolkien 1973-ban bekövetkezett halála óta most kerültek először egy légtérbe.

Előzetesen, online kellett regisztrálni és aztán fix időpontra érkezni, hogy egyidejűleg ne tartózkodjanak túl sokan az – egy nem túl tartalmas előszobát leszámítva – egyetlen teremre korlátozódó kiállítási térben.

Próbáltuk nagyjából értelmes sorrendben végigjárni a látványosságokat. Először Tolkien életéről olvastunk, fényképeket nézegettünk, aztán a rajongói levelekhez tévedtünk – különösen tetszett, ahogyan az örökké tökéletességre törekvő Professzor a tengwarral írtakat válaszaiban kíméletlenül kijavította, mintha dolgozatok lennének.

Nemcsak statikusan nézegethető darabokat találtunk, mint Tolkien írásztala, pipája vagy színesceruzái, hanem olyan interaktív elemeket is, mint a fejhallgatóval ellátott terminálok, ahol villámgyors tünde nyelvlecke volt

hozzáférhető, és a tanultakat egy kvízzel le is lehetett tesztelni, illetve meg lehetett hallgatni eredeti felvételeket arról, ahogyan Tolkien quenya verset olvas.

Volt több térkép is: egy nagy érintőképernyőn lehetett Középfölde kiemelt helyeit megtapogatni, és olvasni róluk. A kiállítótér közepét pedig egy háromdimenziós domborzati térkép foglalta el, amin a Frodó és társai által bejárt utakat lehetett megtekinteni. Itt viszonylag kevés időt töltöttem, annál többet bámultam viszont a kézzel rajzolt térképvázlatokat. Lenyűgözött a „verziókezelés”, ahogy bizonyos részeket Tolkien újra- és újrarájzolt kisebb

setliken, és ráragasztotta őket a korábbi állapotra. Itt tudtam meg azt is, hogy nagyon odafigyelt arra, hogy a távolságok, amiket a Szövetség tagjai bejárnak a könyv lapjain, reálisak maradjanak, azaz senki ne tegyen meg nagyobb utat, mint amire fizikailag képes.

Nem csak térképeket rajzolt Tolkien saját kezével: láttunk újságpapírokra firkált mintáktól a saját gyerekeinek rajzolt képein át *A Gyűrűk Ura* borítótervéig rengeteg grafikát és festményt. Az i-re a pontot persze *A hobbit* borítóterve és a hozzá készült illusztrációk tették fel. A kedvencem itt az „ignore red” felirat volt, amivel a kiadó jelezte a nyomda számára, hogy *A hobbit* borítóján ne használják a Tolkien által eredetileg odaálmodott piros színt – ezzel csökkentve a költségeket.

Amennyire az elején meglepődtünk, hogy milyen kicsi a kiállításnak helyt adó terem, annyira megdöbbszünk onnan kilépve azon, hogy legalább másfél órát töltöttünk ott (de lehet, hogy majdnem kétót).

Sokféle apróságot vettünk magunknak és barátoknak, rokonoknak is ajándékba. Azt továbbra is tartom, hogy a szemüvegtok, amit ott beszereztem, az a legjobb dolog a világon.

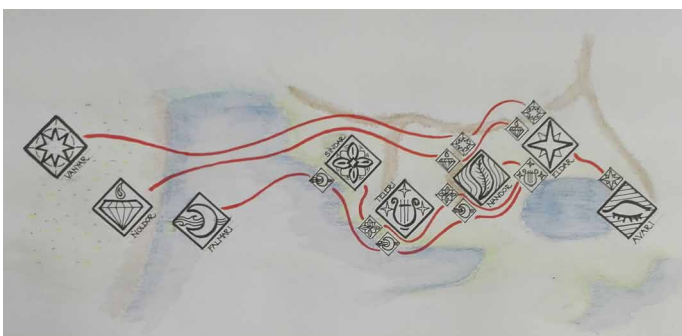
Fotó: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Fotó: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

A könyvtárból kilépve az utunk egyenest az Eagle and Childba vezetett. Nem először fordultunk meg itt, de mindig felemelő érzés inni egy pint sört vagy cidert ott, ahol Tolkien és az inklingek is buliztak minden nap. Muszáj kiemelnem, hogy a konyhájuk is fantasztikus, mind a vega, mind a csirkés hamburger nagyon finom volt. Mivel még volt időnk a vonatig, amivel vissza szándékoztunk menni Londonba, így ebéd után elzarándokoltunk a Wolvercote temetőbe, ahol meglátogattuk Tolkien és Edith sírját, ezzel zárva a kis magánjellegű kultúrkommandókat. Jó volt látni, hogy mennyien járnak erre, és teszik tiszteletüket mind a mai napig, aranyos kis apróságokat, mathomokat hagyva a síron. Ahogy elhelyeztem a saját ajándékom, engem is elöntöttek az emlékek és az érzések, hogy mennyi mindent köszönhetek a Professzornak: a könyvbe bújós perceként barátokat, ismerősöket... Egészen meghatódtam.

A kiállítás rövid szünet után megtekinthető lesz egy darabig New Yorkban, majd később, valamikor 2019 végén Párizsban is. Aki pedig nem az a külföldön kiállításra járó típus, de tud angolul, annak nagy szeretettel tudom javasolni a *Tolkien: Maker of Middle-earth* című könyvet, amelyben megtalálható szinte minden, ami a kiállításon látható volt.

Kép: Sági Kiss Dániel (Alew)

Ifjúsági csere Litvániában (2018. július 13–22.)

Írta: Bélteki Dorka (MorDorka) és Zsófi (Niphredil)

A harmadkor 2510. esztendejében keletlakók és orkok hordái támadtak Gondorra. Cirion helytartó segítséget kért az éothéodoktól, s az meg is érkezett Eorl vezetésével. A Celebrant mezei csatában legyőzték az orkokat, és visszaszorították a keletlakókat. Hálából Cirion Eorl népének ajándékozta a Calenardhon földjét, ahol az eorlfiak le is telepedtek. Így jött létre Lovasvég, azaz Rohan. De a valóság sosem olyan egyszerű, ahogy a krónikások írják: a két uralkodó egyezsége után harcok és békekötések sora következett, mire megszilárdult az új rend, hiszen az a föld nem volt teljesen lakatlan, ahogy Cirion gondolta. A bennszülött drúadanoknak és az új hazát kereső keletlakóknak is volt beleszólásuk Rohan megalapításába. A hús-vér emberek mellett lápi lidércek és éles fogú bestiák is sokat alakították az eseményeket.

Fotó: Tolkien Lietuva

Ebbe a történetbe csöppentünk bele a július 13–22. között tartott nemzetközi Tolkien LARP-on, vagyis élő szerepjátékon. A rendezvényt a Litván Tolkien Társaság, a magyar Erdőmentők és a lett Kalandozók Céhe rendezte meg a litvániai Labanoras melletti erdőben. Valójában nem az erdőben laktunk, hanem egy takaros táborhelyen, de a játék idejére mondhatni beköltöztünk a fák közé.

A drúadanokat, keletlakókat és éothéodokat a valóságban is három nép alkotta: mindegyik csapatban egyenlő arányban voltak litvánok, lettek és magyarok. A tábor tíz napja alatt közösen kellett felépítenünk népeink történelmét, hagyományait, szokásait és akár belső ellentéit, miközben egymás kultúráját is jobban megismertük.

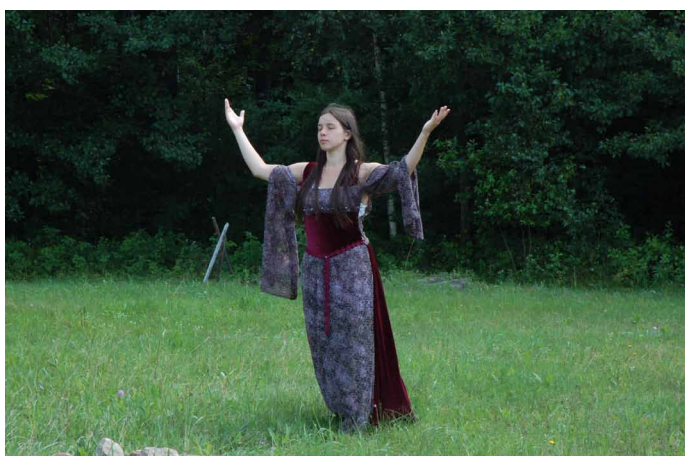
Az első hat nap workshopokkal és bemutatóestekkel telt. A foglalkozásokat szervezők és táborozók tartották, a csapatépítő játékoktól kezdve a jelmezvarráson és mítoszteremtésen át a szerepjátékos harc szabályaiig. Valaki

mindig dolgozott az erdőben is az erődökön, ugyanis ezeket is teljes egészében nekünk kellett felépítenünk.

Esténként a három ország kultúrájával ismerkedtünk: megkóstoltuk a céklalevest, tanultunk egy mondókát a kikelő magról, énekeltünk és táncoltunk, betekintést nyertünk az igeragozás rejtelmibe, tradicionális játékokat játszottunk, vagy éppen új játékokat találtunk ki.

A hatodik napra minden készen állt a LARP elkezdéséhez. Nem kellett hozzá sok idő, hogy belerázódjunk, és egy izgalmas történetet építettünk fel, amiből mindenki kivehette a részét: három nap alatt három év múlt el Calenardhonban.

Fotó: Tolkien Lietuva

Az erődünk egy jól védhető dombocsán volt, mocsárral körbevéve. Felfedeztük a környéket, és felvettük a kapcsolatot a többi néppel is: a drúadanokkal barátságos viszonyt ápoltunk, a keletlakókkal egészséges semlegeségben egyeztünk meg. A lidércek időről időre visszatértek, az utazókat útonállóknak fenyegették.

Sok kaland, harc és ármány után népeink erősen megfogyatkoztak. Az egyik drúadan sámán álmot látott egy sárkányról. Úgy gondolta, elébe megy a veszélynek: összegyűjtött minden harcost és varázstudót egy hatalmas, öreg fa köré, ahol megidéztek a fenevadat. Szörnyűséges lápi lidércek jelentek meg, akiken a penge nem ejtett sebet, ámde időről időre vissza kellett térniük a fához, hogy erőt gyűjtsenek. Aztán megjelent a tűzköpő féreg is. Az összes íjász nyila rászegződött, pillanatok alatt leterítették. A kardvívók a lidércekkel harcoltak, miközben pár drúadan népük minden elvét meghazudtolva kivágta a fát, mely minden gonoszság forrása volt. Nem ez volt az első csata, amióta Cirion Eorlnak adományozta Calenardhont, de ez volt a legvéresebb s a legutolsó is ebben a történetben. Alig maroknyian maradtunk. Ki-ki vérmérsékletének megfelelően a halottait gyászolta, győzelmi ünnepet ült vagy gyakorlatiasan begyűjtötte a termést, és felkészült a

közélgő télre. A három nép ezután már sosem fordult egymás ellen, sőt, keveredtek, és lassan, a hosszú évek során szinte egy néppé olvadtak össze.

VLS 20 – Születésnap Völgyzugolyban (2018. július 19–22.)

Írta: Kálmán Dániel (Ben)

Erdővel tarkított zöld dombvidéken, kis falvakon halad keresztül az út – amelynek, mint tudjuk, vége nincs soha – Alsó-Krajna szívében. Itt, Ljubjanától jó két órányira délre, egy kis vadászházban tartotta július 19–22. között a nagy éves találkozóját (*Veliko letno srečanje*, VLS) a Gil-galad Szlovén Tolkien Társaság (*Slovensko Tolkienovo društvo Gil-galad*). Az idei alkalom különlegessége, hogy a Társaság idén lett húszéves. Magyar szempontból is évfordulós alkalom volt ez, hiszen éppen tíz éve, hogy a Magyar Tolkien Társaság tagjai először vettek részt a VLS-en. Az idei ötfős MTT-s küldöttség – Kincső, Metaflora, Virág, Ankalimon és én – mellett a Szlovák Tolkien Társaság (*Spoločenstvo Tolkiena*) négy tagjából állt a külföldi „vendégsereg”.

A kötetlen beszélgetések (este, tábortűz körül vagy csak úgy) mellett a néhány nap alatt számos programon vehettünk részt: volt kvíz szívatósánál szívatósabb kérdésekkel, kreatív foglalkozások (kalligráfia, mécesstartó készítése), workshopok (a zene Tolkien műveiben, Tolkien-versek rajongói megzenésítései), a korábbi VLS-ekről készült videókból összeállított filmvetítés. Játékok is voltak, mint az elmaradhatatlan club fighting és a frizbol, de volt új szórakozás is: ilyen a vikingsakk néven is ismert kubb középföldésített változata. A szabályok változtatlanok: két szembenálló csapatnak kell eltalálnia az ellenfél

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Fotó: Blaž Berlec

Fotó: Blaž Berlec

öt-öt bástyáját, illetve a közepén álló királyt, csapatonként három dobófavál – a bástyák azonban *A Gyűrűk Ura* jó, illetve rossz szereplői közül kerültek ki, közepén a király helyett Sauronnal.

A négynapos rendezvény csúcspontja a szombat esti ünneplés volt, többen csak erre, vagy ez előtt nem sokkal érkeztek. A vadászház egy estére Völgyzugollyá változott, de a vacsora (és a köszöntők hossza) hobbitokra volt méretezve. Szlovén barátaink becsületére legyen mondva, hogy az összes beszéd angolul hangzott el, pusztán kilencünk – a két külföldi delegáció – kedvéért. Természetesen nem érkezünk üres kézzel: a *Lassi* legutóbbi számain és két üveg Unicumot vittünk ajándékba. (A szlovák delegáció egy házi készítésű, világító palantírt hozott.) Az este hivatalos részét egy baráti együttes koncertje zárta különféle ír népdalokkal, majd beszélgetés, club fighting, éneklés hajnalig.

Mindig érdekes belelátni egy külföldi társaság életébe, külföldi tolkienitákkal megismerkedni – a VLS a maga kötetlenségével és vendégszeretetével egy nagyon jó alkalom erre. Csak biztatni tudok mindenkit, aki fogékony az ilyesmire, hogy látogasson el egyszer.

Minas Anor (harmadkor 1447)

Tolkien Tábor – Rokonviszály (2018. augusztus 2–12.)

Írta: Tóth-Palásthy Luca (Laerthel)

Faelwen Pelargirban nőtt fel, majd nőül adták az umbari Amandilhoz. Sok csodát látott, sok veszélyt megélt férje oldalán, míg szét nem szakította őket a rokonviszály. Amandil Castamir flottájában szolgált Osgiliath ostromakor, s kis híján odaveszett a tűzvészben... Castamir békét és biztonságot ígér, Faelwent pedig kétségek gyötrik. Mindaddig hitt a Bitorlóval kapcsolatos híreszteléseknek, míg férje egy levelében be nem számolt róla, hogy Eldacar fia, Ornendil volt az, aki az első fáklyát vetette Osgiliathra. Amandil szerint Castamir sohasem akarta, hogy Osgiliath a tűz martaléka legyen...

Faelwen barátai úgy vélik, okosabb elhagyni a süllyedő hajót – de vajon hogyan dönt a bátyja, Gilidan, aki Pelargir színeit viseli?

Fekete köpenybe burkolóztam. Ha kérdezik, hová tűnt rólam az umbari vörös, azt mondtam volna, Feredirt gyászolom, vagy talán azt, hogy Gondort.

Alcar meg én némán vágunk át az árnyszabdalta sátrak közt, távol az italtól és a tánctól. Hirtelen megrohantak az előző esti ünnepség emlékei: színek, hangok, arcok... Leithia és Feredir...

És vér. Rengeteg vér.

Újabb szisszenő lélegzet, újabb emlék: Eldacar kivont karddal áll a fővényen, s mennydörgő hangon hirdeti Castamir híveinek ítéletét: halál. És mit ígér ezzel szemben Castamir? Kegyelmet mindazoknak, akik leteszik a fegyvert. Talán hazudik, Eldacar azonban említést sem tett kegyelemről. Melyik hát a jobb király: az ügyes politikus vagy a becsületes örült?

Honfitársaim a tábor szélén várakoztak. Néhol megmegvillant egy pelargiri köpeny fehér szegélye is, és hirtelen – megkönnyebbülésemre – bátyám hátába ütköztem.

Vezetőnk ekkor kiadta a parancsot: Indulás! A fáklyákat eloltottuk, a csillagok iránymutatására bízva magunkat. Nem maradt más dolgom, mint Gilidan kezébe kapaszkodva lopakodni a sötétben, s hallgatni Alcar fojtott szitkozódását a hátam mögött: hol gödörbe lépett, hol sípcsonton szúrta egy gyökér, hol éji bogár akadt a hajába. Hiába, mi hajós népek nem arra születünk, hogy az erdőt járjuk...

Egy ponton megálltunk, és elrejtőztünk. Vártuk, hogy jöjjön az őrség, és összetűzésbe keveredjen Castamir küldöttségével, akik szemközt várakoztak. Talán ez volt az este legszörnyűbb pontja: várni, és tudni, hogy az örök a halálukba menetelnek, csak mert Eldacar képtelen a kegyelemre... Talán köztük volt az a Minas Anor-i úr is, aki

Fotó: Tuska Miklós (Adim)

a csillagokról mesélt nekem, vagy az osgiathi asszony, aki teával kínált.

Háromszor rezzentem össze, mert azt hittem, itt az idő, és háromszor lélegeztem fel, amikor végül semmi sem történt. Végül imbolygó fényt vettem észre a sűrűben: az őrség első fátylaja volt az. Castamir emberei előjöttek, s a két csapat rövid szóváltásba bonyolódott, majd közelharc kezdődött: vezetőnk ekkor jelt adott, és elindultunk. Bizonyára így kell történnie, gondoltam, hogy egyik oldalamon Alcarral, másik oldalamon Gilidannal meneteljek a halálba!

Ám a valák másként döntöttek. Utat találtunk a sűrűben, és az örök elmaradtak mögöttünk. Kapkodó lélegzetvételünkön kívül már jó ideje csak a tücsökzene volt hallható, mire elhittük, hogy megmenekültünk. Ezer gondolat kavargott a fejemben, de csak talpaltam tovább, s előttem lassan felsejlettek Castamir táborának fényei...

Fotó: Kiss Tünde

Őszi találkozó szlovák szemmel (2018. október 19–23.)

Írta: Ján Bakoš (Eruantalon) és Ondrej Majerník

Fordította: Szarvas Szilvia (Siss)

Péntek–vasárnap (írta: Eruantalon)

A Spoločenstvo Tolkiena idén két külföldi eseményre látogatott el (igazából háromra, de számunkra a prágai TolkienCon hazai pálya): a Szlovén Tolkien Társaság születésnapjára és a magyar barátaink által szervezett Kreatív Őszi Művészeti Találkozóra (KÖMT-re). Néhányunk számára ez volt az első ilyen esemény (Magyarországon), de Eruantalon (röviden Eru) már a harmadik KÖMT-jén vett részt.

Péntek délután ketten utaztunk Budapestre. Elsőként Eru érkezett meg, mivel teljesítenie kellett egy mellékküldetést: vissza kellett szereznie a jelmezét, ami júliusban Szlovéniában maradt. Fél tizenegy körül Shadow is befutott, a csodálatos vasútnak köszönhetően a vártnál csak

Fotó: Kostyál Zsigmond (Sú)

egy órával később, így el tudtuk érni az utolsó Dinnyésre tartó pénteki vonatot. A megérkezést követően Metaflora és Stara jött értünk, és elkocsikáztunk a KÖMT-nek otthont adó seregélyesi iskolába. A késő esti (vagy kora hajnali) órák új barátok megismerésével, mézsör melletti, mézsörrel szóló beszélgetéssel teltek.

Szombat reggel az 1980-as években Magyarországon használt számítógépekről szóló előadáson vettünk részt. Nagyon érdekes volt, és különösen jól szórakoztunk, mikor az ősrégi számítógépeket kellett a projektorhoz csatlakoztatni. A játékesztelés is jó móka volt.

Egy jó ebéd után pedig elkezdődtek a foglalkozások. Zsonglörködésre mentünk, ahol először elkészítettük saját poijainkat, majd megtanultuk a zsonglörködés alapjait. Ismét nagyon jól szórakoztunk, bár Eru keze felhőlyagosodott utána.

Este bál volt a Két Fa alatt. Eru felvette a szlovénoktól visszaszerzett jelmezt, és beállt néhány táncra. Jó ötlet volt „hivatalos kinézetű” bált tartani, a zeneválogatás pedig külön érdekes volt, mivel főleg keringőritmusú modern számokat (köztük több játék-, illetve filmbetétdalt) tartalmazott.

Vasárnap színre lépett belső hobbit-énünk: a főzőműhelyhez csatlakoztunk. Kedves hölgyekkel és urakkal készítettünk almacidert (rummal!), pásztorpitét és sütőtökös pitét. Minden olyan finom volt, hogy attól féltünk, az ebédnek már nem is marad hely. Ebéd után (ami végül csak befért) véget ért a KÖMT-látogatás első része: mivel Szlovákiában nem estek szünnapra a következő napok, Eru és Shadow kénytelenek voltak namáriét mondani régi és új barátainknak, majd hazatérni Szlovákiába. Helyettesítésükre azonban megérkezett Ondrej.

Vasárnap–kedd (írta: Ondrej)

Vonattal utaztam Brnóból Budapestre, majd később Dinnyésre. A vonatról eszembe jutott egy meszesi északi, Észtországba tett utazásom – nem ez volt az egyetlen alkalom a KÖMT-ön, amikor ez történt. Az első magyar, akivel találkoztam, Csaba volt, ő vitt engem az állomástól az iskolába. Itt belefutottam Metaflorába, Eruba és Shadow-ba. Mindent elmondtak, amiről tudnom kellett, én pedig érdeklődtem az érkezésem megelőző eseményekről. Délre járt az idő, így meg is ebédeltem a szlovákokkal.

Az idő csak úgy szaladt, és már mennem is kellett az első „rendbe”. Igen gondosan választottam ki otthon ezeket az órákat, így tudtam, hogy a „Képmesélők” rendjébe kell mennem. Remek választás volt. Nem szeretem a műtermi fotózást, nem is szoktam gyakran, mivel csak hobifotós vagyok. Ezért kicsit sajnáltam, hogy beltérben leszünk, mesterséges fényvel és sok utómunkával, de Súval vagy Szozsival dolgozni egészen más megvilágításba helyezte a dolgot. Úgy éreztem magam, mint hal a vízben, ugyanakkor sok olyasmi volt, amivel azelőtt sose próbálkoztam. Sajnálom, hogy előző nap nem lehettem ott, amikor Bálint volt a modell a vízi fotókhoz.

A következő esemény egy műhely volt, „óralap készítése pirográffal”. Emiatt eléggé izgultam, de nagyon vártam is, mert szeretek tűzzel dolgozni. Jó, ha valami el tudja

végezni a munkát az ember helyett, a tűz pedig hatalmas segítség, ha tudjuk, hogyan kell használni. Biztos voltam benne, hogy tudom, mi fog történni. Ó, az a pillanat, amikor beléptem a terembe: mekkorát tévedtem! Nem tűzzel, hanem hővel dolgoztunk.

Aznap este remek karaoke-buli volt. Átsétáltam az épület másik végébe, ahol már javában énekeltek, nagyon jól hangzott. Néhány szám után jött az a dal, amitől elolvadtam. Nem angol vagy magyar nyelvű volt, semmit sem tudtam róla. Elkezdtem figyelni a szövegre, és rájöttem, miért lágyultam el: egy észtlal volt. Hosszú idővel ezelőtt eltemettem magamban valamit. Azt hittem, ez a valami már meghalt, de az a dal megmutatta, hogy tévedtem.

A következő nap egészen más volt. Szinte egész nap a képeken dolgoztunk, 6-7 órán keresztül. Ahogy a többi rend tagjai, arra készültünk, hogy bemutassuk munkánk gyümölcsét a helyi színházteremben. Nagyon kellemes szórakozás volt. A táncot és a rövid színházi előadást emelném ki: utóbbival csak az volt a baj, hogy magyarul adták elő, így csak találgatni tudtam, miről szól.

Már csak egy dolog volt hátra az iskolába visszatérve: a buli. Úgy kezdődött, ahogy az előző este végződött: az első dal, amire emlékszem, a „Du hast” volt a Rammsteintől, ezt el is tudtam „énekelni” emlékezetből – és nem csak én. Sosem voltam nagy híve az ilyen buliknak, de élveztem, és főleg „táncoltam”. Meg nem tudnám mondani, hogy a vége nagyon késő éjjel vagy nagyon korán reggel érkezett-e el.

Na igen, az a reggel nem indult túl könnyen: nem véletlenül kezdődtek egy órával később a beütemezett programok. Most jógaórára mentem. Itt már majdnem problémát okoztak a nyelvi nehézségek, de ha valaki el akar valamit magyarázni, szavak nélkül is megteszi. Néhány napra lerobbantam, nem tudom, hogy a buli vagy a jógaóra volt-e az oka.

Srácok, klassz és jól működő a KÖMT, csupa kedves és segítőkész emberrel. Nagyon jópofa volt a borítékos ajándékozós dolog is. A sajátomban szlovák kekszet találtam, olyat, amelyet szeretek is. Lett néhány új barátom, és remélem, hogy hamarosan ismét találkozunk, legkésőbb a következő KÖMT-ön.

Fotó: Marik Anikó

A KÖZÉPFÖLDE HISTÓRIÁJA FORDÍTÁSÁRÓL

KÉSZÍTETTE: JÓTH-PALÁSTHY JUCA (JAERTHEL)

A Középfölde Históriája sorozat első négy kötetének fordítóival – Ábrahám Zsófiával (Mau Palantírral), Bonác Ágnessel, Büki Gabriellával (Vewyvel), Nagy Andreával és Ürmössy Zsuzsannával (Angwennel) – beszélgettem kihívásokról, versformákról, gnomákról és Halálos Éjhomályról.

Mitől más tolkien szövegeket fordítani, mint egyéb szépirodalmat?

Angwen: Két dolgot tudnék kiemelni, ami szerintem a tolkien szövegek sajátossága. Az egyik a stílus. Nem éppen a könnyedség jellemzi, inkább a bonyolult, gondosan szerkesztett körmondatok. Gyakran archaizál, vagy tájnyelvi elemeket használ; de nem egy-egy divatos – alkalmasint hibásan használt – fordulattal, mint a legtöbb fantasy regény, hanem egy nyelvtörténész kíméletlen következetességével és korhűségével. Még a magánlevelezésébe is belesúríti egy fél madárhatározó/botanikai kézikönyv szókincsét...

Ezek miatt Tolkien írásait olvasni, befogadni is energiabefektetést igényel, nem-hogy magyarra átültetni. Ez persze – épp emiatt – különleges szellemi elégedettséggel jutalmazza a fáradásokat. A másik különlegesség a háttérvilág, melynek átfogó ismerete nélkül lehetetlen Tolkien jól fordítani. Nagyon sok utalásnak, kifejezésnek van egyéb jelentősége, kapcsolódása a kánonhoz, emiatt egy nyelvilleg kifogástalan megoldás is lehet az adott helyen hibás. Ott volt például az az eset a filmfeliratoknál a *Balrog of Morgoth* kifejezéssel, amit *morgothi balrognak* fordítottak: ugyan honnan tudhatta volna szegény egyszeri feliratozó, hogy Morgoth egy személy, nem pedig egy hely? Ezt a szövegből nem lehetett kitalálni. Bár a témaismeret vagy az általános műveltség hiányában bármilyen szövegben adódhatnak félrefordítások, szerintem az azért elég ritka, hogy a művek hátterét ilyen alaposan ismerni kellene.

Andi: Ugyanúgy egy másik nyelven kellett újjáteremtetem a szöveget, megtalálni a hangot, amin megszólal. Két szempontból mégis különleges volt a feladat. Egyrészt Tolkienen nőtem fel, és azóta vágytam rá, hogy a *Beleriand dalait* fordíthassam, amióta tudok a létezéséről. Tízévesen olvastam először *A Gyűrűk Urát*, és rabul ejtett a Professor által kitalált világ. Másrészt megnehezítette a

munkámat, hogy a Túrin-vers első része két változatban is létezik, Christopher Tolkien pedig további szövegváltozatokat is közreadott a jegyzetekben. Ezért előfordult, hogy ugyanazt a sort vagy részletet két-három verzióban is el kellett készítenem. A két változat között időnként nagyon apró eltérések voltak, csak egy szó vagy a szórend különbözött, ezt kellett valahogy visszaadnom, lehetőleg úgy, hogy magyarul is a „végleges” változat tűnjön a legjobbnak. Arra is figyelnem kellett, hogy a két verzióban bizonyos sorok teljesen megegyeztek, de nem feltétlenül ugyanott fordultak elő: ez végig nagy összpontosítást igényelt.

Ági: Én a harmadik és a negyedik kötetben főleg Christopher Tolkien szövegeit fordítottam: ez nem szépirodalom, inkább hosszú annotációk és úgynevezett „szoros olvasás” (angolul *close reading*) során felfedezett összefüggések, kommentárok sorozata. A negyedik kötetben az **Ambarkanta** tolkien szövegével foglalkoztam – ezt gyorsan és nagy élvezettel fordítottam, mivel bármilyen kozmológiai leírás a saját kutatási területemhez is közel áll.

Angwen

Fotó: Ürmössy Zsuzsanna (Angwen)

Mit érdemes tudni az Ambarkantáról?

Ági: Az **Ambarkanta** a világ keletkezésének, majd később formálódásának, átrendeződésének története: mintegy mitológiába zárt földrajzóra. A hozzá tartozó, Tolkien által megrajzolt ábrák és térképek segítségével szemléletesebben képzelhetjük el az események helyszíneit, illetve nagyon szép kitekintést ad az egész univerzumra és bizonyos események kozmikus jelentőségére is. A saját kutatási témám önmagában elég távol áll Tolkiéntől – talán annyi elég is róla, hogy abban egyetértünk a Professzorral, hogy az egyén szintjén, személyesen számít az, hogy hogyan épül fel legtágabb környezetünk (a világegyetem, a bolygónk, a kontinens, ahol élünk), ebből mit látunk, ebben hogyan mozgunk. Az olvasóknak ajánlom, hogy mélyedjenek bele az Éjszaka Kapujának és a körülötte lévő

tereknek a leírásába, és gondoljanak rá például akkor, amikor Eärendel történetét olvassák.

Volt benne kedvenc részed?

Ági: Kifejezetten élvezetes volt J. R. R. Tolkien saját geográfiai elnevezéseit magyarra átültetni. Kedvencem *Fanyamar – a Felhők Háza*, ami *Vistában* (az egyik légben) van.

Mennyiben más a Középfölde Históriája versbetéteit fordítani, mint a prózáját?

Angwen: A végcél ugyanaz, de a versfordítás jóval szöszölősebb, kötöttebb, és a hozzá szükséges készségek skálája is szélesebb. A próza összetettebb mondataival, fogósabb kifejezéseivel sem bíbelődöm annyit, mint egy-egy verssorral... hogy kijöjjön a rím, a ritmus, a szótagszám, a jelentés, és még az a bizonyos plusz, a „jól hangzik” is benne legyen. No meg ismerősnek kell lenni hozzá a versírás birodalmában. Más ez, mint egyszerűen jól fogalmazni; tartanak tőle olyanok is, akik egyébként szívesen írnak. Ugyanakkor a versfordítás megengedőbb a tartalmi pontosság terén, épp, mert annyi a formai kötöttség, aminek meg kell felelni. Ezzel a szabadsággal egyébként mindig nehezemre esett élni – gyakran hosszasan rágódom egy-egy versszakon, mert képtelen vagyok lazábban venni a tartalmi hűséget.

Mennyire volt szokatlan a versforma?

Angwen: Volt egy-két trükkösebb eset. Tolkien előszeretettel használ belső rímet (mint *A hobbitban* a törpök dalában is). Ez azt jelenti, hogy például négy szótagonként kell rímet produkálni: ez feladja a leckét! Vagy ott volt a **Tünt játék kis háza**, ahol igazából képtelen voltam felfedezni bármilyen szabályszerűséget a rím- vagy ritmusképletben; ezért igyekeztem rigorózan tartani magam az eredeti szöveg szerkezetéhez, nehogy a fordítás során elveszzen valami általam fel nem ismert írói koncepció. Alliteratív verset sajnos nem fordítottam, pedig az egy nagyon érdekes (és ha egyszer rááll az ember, akkor kimondottan sodró) versforma. Emellett nagyon épít a germán nyelvek sajátosságaira, és a magyartól elég idegen, érdekes kihívást tartogat.

Mau: A formában írt verselésben volt tapasztalatom (írtam kötött formájú vagy erősen ritmizáló verseket, egészen jókat is), és magával a **Leithian-énekkel** is, tizenévesen fordítottam belőle néhány részletet.

Andi: Nem volt szokatlan a versforma, mivel a **Húrin gyermekeinek énekéhez** Tolkien az óangol költemények

alliteráló versformáját kölcsönözte, ezt próbálta modern angol nyelven újjáteremteni. Magam is óangol költészettel foglalkozom, amihez az indíttatást részben épp a tolkien világ jelentette. Fordítótársammal, Miklós Ágnes Katával elkészítettük a *Beowulf* és számos rövidebb költemény magyar fordítását, és ezek közül néhány meg is jelent nyomtatásban.

Vewy Fotó: Rákos-Zichy Péter

Büki Gabriella (Vewy) neve régebről is ismerős lehet, mivel szinte a kezdetektől aktív szereplője az MTT fordítói tevékenységének.

Hogyan lettél Tolkien-fordító?

Az MTT 2004-ben kezdett fordítással foglalkozni, az egyik első lefordított könyv *A Gyűrűk Ura filozófiája* volt. A fordítók csúsztak a határidővel, ezért

megkértek, hogy segítsék befejezni. Azelőtt nem nagyon fordítottam, de az angoltudásom elég jó volt: éltem az USA-ban, és már középiskolában letettem a felsőfokú nyelvvizsgát. A munkám tetszett a kiadónak, ezért szinte kivétel nélkül az összes későbbi fordítási-szerkesztési munkában részt vettem. Egy idő után már nem csak a nyelvtudás, hanem a terminológia ismerete is előny volt. Azóta letettem a szakfordítói vizsgát, és szaknyelvet is fordítok.

Melyik munkádat érzed a legkiemelkedőbbnek?

Nagyon büszke vagyok az eredeti művekkel (*A Gyűrűk Ura*, *A szilmarilok*, *A hobbit*) kapcsolatos munkámra, bár ezek többnyire „csak” szerkesztési feladatok. Kevesen tudják, hogy az új kiadásokban szereplő térképeket én feliratoztam. *A Gyűrűk Ura* legelső átszerkesztésekor pedig kiderült, hogy a korábbi kiadásokból kimaradt a *Megye térképe*: ezt is én fordítottam Tolkien *Guide to the Names in The Lord of the Rings* (Útmutató *A Gyűrűk Ura* neveihez) című terminológiai útmutatója segítségével, amelyet kifejezetten művei fordítóinak szánt.

A legnagyobb kihívás a *Középfölde Históriája* első két kötetének szerkesztése volt. Itt szinte teljesen át kellett alakítani a szöveget, mert az eredeti fordító nemigen ismerte Tolkien munkásságát. Nagyon szeretem még *A Gyűrűk Ura vázlatkönyvét* is. Ez nem volt különösebben nehéz munka, de maga a kötet és Alan Lee rajzai csodálatosak.

Annak ellenére, hogy több neves költőnk, műfordítónk fordított részleteket óangol versekből, ez a versforma – az időmértékes vagy rímelő verseléssel ellentétben – nagyrészt idegen a magyar olvasók előtt. Ezért azon az örömen túl, amit egy Tolkien-vers fordítása jelentett számomra, a *Beleriand dalai* magyar kiadásától azt is remélem, hogy sikerül ezt a költészeti hagyományt jobban megismertetni, megszerettetni az olvasókkal.

Mau

Fotó: Ábrahám Zsófia Mau

Az említett *Beowulf*-fordítás ugyanaz, amelyik Tolkien professzor kommentárjaival együtt jelent meg, vagy egy másik?

Andi: Nem ugyanaz. A Tolkien-féle *Beowulf* a Profeszor modern angol prózaverziójának magyar fordítása, a sajátunk pedig az eredeti óangol szöveg alapján készült versfordítás. A tolkien változatot egyedül fordítottam, a kommentárokat is beleértve (a kötet végén található balladák kivételével, melyek Tótfalusi István munkái). Ez is érdekes feladat volt; itt arra kellett nagyon figyelnem, hogy valóban Tolkien szövegét fordítsam, és elvonatkoztassak az eredeti költeménytől. Tudatosan próbáltam eltérni a saját, addigra már elkészült fordításunktól is.

Elvárás, hogy figyeljete az Egységes Magyar Terminológiai Jegyzék legfrissebb ajánlásaira? Inkább segít vagy korlátoz?

Ági: Természetesen elvárás – és egyben korlátozás is, ami jelentősen lassítja a fordítási folyamatot. Sajnos még mindig vannak ellentmondások és kavargások a kapcsolódó adatbázisban: ezeket kiemelem, és a szakértőkre hagyom. Arda azonban valahol ezeken az elnevezéseken keresztül kel igazán életre, így – különösen az utolsó kötetre – belenyugodtam ebbe a folyamatba, igyekeztem türelemmel és megértéssel állni hozzá. Nem szeretném, ha valakinek azért romlana az olvasásélménye, mert egy Tündföldet Tündeföldnek írtunk, vagy fordítva.

Mau: A *Leithian*-énekekben a legtöbb különleges terminus egyedi, másutt nem fordul elő. A többinél csak az volt a szempont, hogy verstanilag ne lógjon ki nagyon, ez azért a legtöbbször nem okozott gondot.

Vewy: Nekem ez nem korlátozás – olyan, mint egy szótár, segít a konzisztencia fenntartásában. A keresgéssel ugyan elmegy valamennyi idő, de hát régebben azzal is rengeteg idő elment, míg kikerestük a már meglévő fordítások-

ból, hogy hány változatban létezik egy-egy név vagy kifejezés, és megvitattuk, hogy melyik a legalkalmasabb.

Jut eszedbe olyan kifejezés, amit többféleképpen lefordítottak, több verzióban él a köztudatban?

Vewy: Nem kifejezetten, az viszont helyenként zavaró, hogy maga Tolkien mennyit variálta a tulajdonneveket. Néha már maga is belezavarodott. Néhány példa: Fingon korábban *Finweg* volt, *Beleriand Broseliand*, a noldák nagyon sokáig *gnomák*; *Glaurung Glómund*, *Finwë* pedig *Finn* volt. *Maglor*, *Maidros* (később *Maedhros*) és az utolsó szilmaril történetének is számtalan verziója létezik, és minden változatban mást csinálnak: más lopja el a szilmarilt, másnak ég meg a keze, más (és máshová) hajítja el.

Van, hogy nem értetek egyet az előírt fordítással?

Vewy: Igen, bár ritkán. Ilyenkor szólok Füzesy Tamásnak (Ankalimonnak), hogy „hát ez elég hülyén hangzik, biztos ezt akarjuk használni?” (Például a *tündi* szón mindig nevetnem kell.) A kifejezések azonban általában nem véletlenül fordítódnak úgy, ahogy: a quenya és sindarin (meg a magyar és angol) nyelvek szabályai behatárolják a fordítói szabadságot.

Mau: Az ilyen helyzetek kompromisszumosak, a fordítás minősége pedig nem ezeken múlik. Egy fordításnak az eredeti szöveg átadását kell szolgálnia, nem azt, hogy „művészkedjek”. Az új kifejezések esetében arra helyeztem a hangsúlyt, hogy a metrum ne (nagyon) boruljon.

Andi: Az alliteráló verselés természetéből adódik, hogy nagyon sok, különböző hanggal kezdődő szinonimára van szükség, ezért néha megnehezítette a dolgom a kötött terminológia: például, hogy a *gnome* fordítása kötelezően *gnoma*, nem írhatok helyette *tündét* vagy valami mást, amivel könnyebb lenne alliterálni az adott sorban.

Nem alliterációs probléma, de a *Halálos Éjsötétet* is szívesebben fordítottam volna *Halálos Éjhomálynak*, jobban tetszett a hangzása. A teendő persze az, hogy a terminológiát tiszteletben tartva oldjuk meg a feladatot. Arra is volt azonban példa, hogy kicsit változtattunk egy már létező kifejezésen, így lett a hosszabb és nehezebben használható *Megszámálhatatlan Könnyből Megszámálhatatlan Könny*.

Ági Fotó: Bonác Ágnes

Mennyi idő, mire összeáll egy-egy fejezet fordítása?

Ági: Nehéz kérdés – hirtelenjében azt mondanám, hogy egy hét és hat hónap között bármi lehetséges. A *Középfölde formálása* esetében olyan struktúrában dolgoztunk, hogy az adott nagy fejezetet (pl. a Krónikákat) felosztva fordítottuk: Fehér Viki (Elbereth) volt felelős a „szépirodalmi”, J. R. R. Tolkien által írt szövegekért, én pedig Christopher kommentárjait fordítottam. Mivel Christopher az apja által írt szövegeket elemzi, ezért – bár Vikivel párhuzamosan tudtam egy kezdetleges fordítást készíteni – a fejezet véglegesítése csak akkor történhetett meg, mikor már minden eredeti szöveg a birtokomban volt. Ezt a gyakorlatot az ötödik kötet fordítói tudtommal már nem fogják követni, így véleményem szerint sokkal gyorsabb lesz a folyamat.

Mau: A versfordítást inkább sorokban lehet mérni, a fordítási sebesség pedig nagyon függ a vers típusától. A *Leithian* mint történetcentrikus eposz nem annyira „bonyolult” szöveg. Minden nehezebb sorára jut több olyan, amin a versformát már jól használó fordító keresztülrohanhat – és ez kell is, hogy belátható időn belül a végére érjen. A *Leithian*-ból egy teljes arra szánt munkanap alatt jellemzően száz-kétszáz sort tudtam lefordítani. Egy rövidebb, de nagyon tömör vagy nagyon kimódolt versnél azonban minden szót meg kell gondolni, ott néhány sorra elmehet több óra is.

Andi: A versfordítás sokkal több időt igényel, mint a próza, és soha nem érzem „késznek”. Minden egyes átolvasáskor, és a szerkesztési folyamat során is változott a szöveg; volt olyan sor, ami csak hetek, hónapok múlva nyerte

el végleges formáját. Maga Tolkien is folyamatosan alakította a szövegeit – a fordításra is igaz, hogy csak abbahagyani lehet, befejezni nem.

Tudsz példát mondani olyan szövegre, ami különösen időigényes volt – vagy épp ellenkezőleg, szinte azonnal összeállt?

Andi: A *Húrin gyermekeinek éneke* sok időt vett igénybe, mint a versfordítás általában. Volt olyan szöveg, ami rögtön összeállt, de nem ebben a kötetben. Az Európánál megjelent *Beowulf*-fordításhoz tartozik egy meseváltozat, amit Tolkien írt az eredeti eposz alapján. Az szinte azonnal megszólalt bennem magyarul, és „lefordította magát”, nagyon szerettem dolgozni rajta.

Vannak technikáid arra az esetre, ha sietned kell a fordítással?

Andi: Ha valamire nem találom igazán jó megoldást, akkor leírom, ami eszembe jut, megjelölöm, és később akár többször is visszatérek hozzá. Néha pedig a másik végletbe esem: egy sort akár négy-öt különböző változatban is leírok, aztán igyekszem eldönteni, melyik a legjobb. Ezért előfordul, hogy olyan sorokra emlékszem, amelyek nem is kerültek be a végleges szövegbe.

Eloolvassátok a munkátok végeredményét nyomtatásban? Milyen érzés?

Angwen: Végigolvasni nem szoktam a nyomtatott szöveget, de azért belepillantok. Az érzés vegyes. Egyfelől ott a büszkeség, szemembe ötlük egy-egy jobban sikerült kép vagy frappánsabb szóhasználat, és gondolatban vállon veregetem magam. De ott van az ellenkező véglet is, mikor szívem szerint letagadnám, hogy ezt én követtem el – mint mikor visszahallgatod magad egy hangfelvételtől, és legszívesebben kifutnál a szobából.

Andi: Ezt nem olvastam még el. Nyomtatásban először mindig a hibákat veszem észre, és biztos vagyok benne, hogy találnék olyan sorokat, amiket utólag másként oldanék meg. Idő kell, hogy „el tudjam engedni” a szöveget.

Ábrahám Zsófia Mau szoftverfejlesztő, mellette közel-keleti tanulmányok és alkalmazott nyelvészet szakon tanul.

Bonác Ágnes doktorjelölt, kutatási területe a XVII. század eleji angol költészet és tudomány, azon belül a teleszkópos megfigyelések és a szövegek kapcsolata.

Büki Gabriella (Vewy) biológusként végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, ahol hat évig kutatómunkát végzett – jelenleg a gyógyszeriparban dolgozik Skóciában.

Nagy Andrea műfordító, a Károli Gáspár Református Egyetem oktatója – óangol költéssel foglalkozik, amihez az indíttatást részben épp a tolkien világ jelentette.

Ürmösy Zsuzsanna (Angwen) jelenleg szoftverfejlesztőként dolgozik, a fordítás „csupán” a szenvedélye.

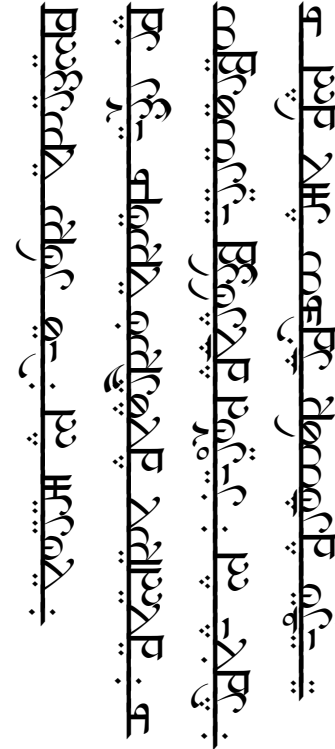

A mássalhangzókat folytonos vonal köti össze. A mássalhangzók a vonal jobb oldalán állnak, míg a magánhangzók a vonaltól balra helyezkednek el. A vonal el is hagyható.

„Kezdetben volt Eru, az Egyetlen, akit tünde nyelven Ilúvatarnak neveznek, s megteremtette gondolatának szülőtteit, az ainukat; s azok Nagy Muzsikát formáltak előtte.”

Magánhangzók

A magánhangzókat a magyar módban az őket követő mássalhangzó mellé, a mássalhangzókat összekötő vonal bal oldalára írjuk. Ha a magánhangzót nem követi mássalhangzó, akkor a magánhangzót egy írásiránnyal párhuzamos támasz mellé írjuk.

·	:	·	⌒	⌒	°	˘
A	E	I	O	U	Ö	Ü
·	:	·	⌒	⌒	°	˘
Á	É	Í	Ó	Ú	Ő	Ű

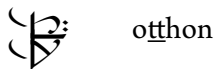
1
támasz

A *d*, *t*, *g* és *k* előtti *n* hangot és a *b*, *p*, *v* és *f* előtti *m* hangot a sarat jobb oldalára írt ᑦ jellel jelöljük:

„Ez a Muzsika volt a világ kezdete; mert Ilúvatar láthatóvá tette az ainuk dalát, s ők látták, mint a fényt a sötétben.”

A kettős mássalhangzót a sarat jobb oldalára írt ᑦ jellel jelöljük:

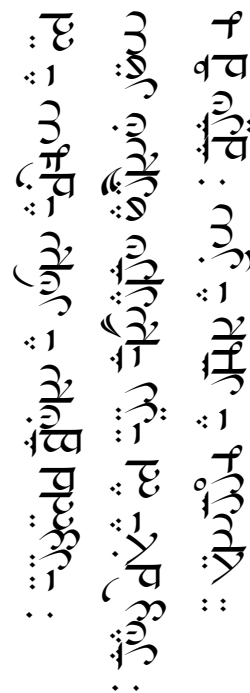
Írásjelek

pont |:

vessző |·

Példák

Az alábbi példamondatok a *Valaquentá*ból (A *szilmarilokból*) származnak. Az első azt a változatot szemlélteti, ahol a mássalhangzókat folytonos vonal köti össze, míg a második a vonal nélküli változatot mutatja be.

(Az előző oldalon bemutatott szövegben a mellékjelek több helyen kicsit el vannak csúszva vagy részben takarják egymást, ez sajnos a betűtípus hibája.)

Kép: Ismeretlen alkotó [Tolkien Gateway]

A magyar mód megalkotása

A magyar mód kialakításánál a legnagyobb problémát az okozta, hogy Tolkien sosem véglegesítette a saratit, és több különböző változat is fennmaradt, amelyekben a betűk jelentős része különbözik. A legteljesebb változat a szinte minden beszédhangot tartalmazó ún. fonetikus változat, amelyben a magyar nyelv hangjai is megvannak. Ésszerű lett volna ezt használni a magyar mód megalkotásához, azonban azt az elvet követtem, hogy az időben később keletkezett változatok felülírják a korábbiakat.

A magyar mód alapját tehát a legkésőbbi változat alkotja, amely azonban nem tartalmazza az összes magyar beszédhangot. Így a magyar mód elsősorban két változat, az alapot adó késői és az azt kiegészítő fonetikus forma keveréke. Ahol a kettő különbözött, ott minden esetben a későbbit vettem alapul. Ez egy betűnél („c”) okozott további gondot, mivel a késői változatban nem szerepel ez a hang, a fonetikus változatban viszont megegyezik a késői változat „cs” betűjével: emiatt kénytelen voltam egy másik betűt választani a „c” hang jelölésére. A magyar változat „c” és „dz” betűi megegyeznek az angol nyelv θ és ð hangjait jelölő betűkkel.

Néhány betűnek egy változaton belül két különböző formája is szerepelt. Mivel ez még a legkésőbbi változatnál is előfordul, ezért itt nem döntöttem önkényesen az egyik vagy a másik mellett, hanem mindkét alakot feltüntettem (ez három

betűt érint: „s”, „zs” és „ny”). Véleményem szerint a két alak egyenértékű egymással, és szabadon felcserélhető.

Szintén problémát jelentett, hogy a legkésőbbi változatot angol nyelvű szövegek képviselik, így a magánhangzók nagy része nem volt megfeleltethető a magyar hangoknak. Ezeknél a fonetikus változatot követve döntöttem.

Források:

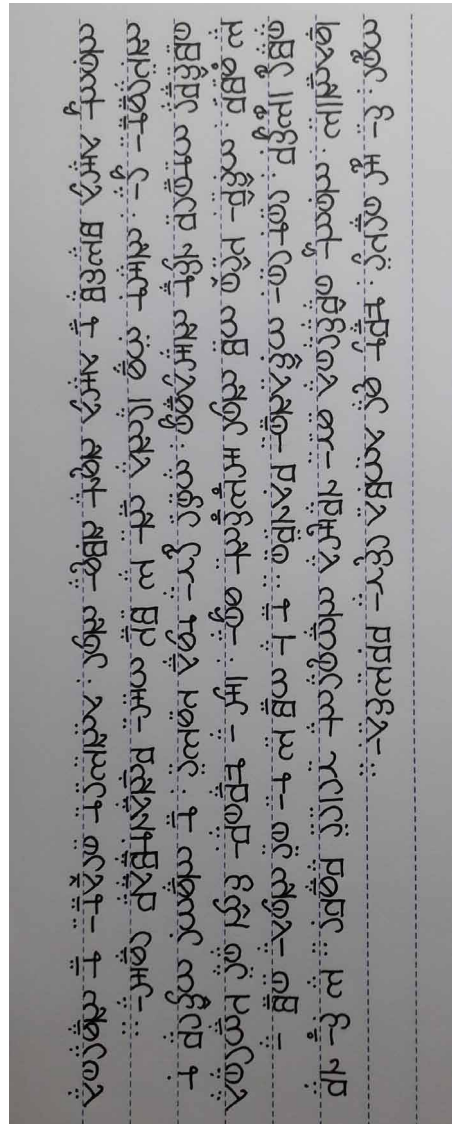
Amanye Tenceli [<http://at.mansbjorkman.net/>]:

The Sarati of Rúmil
Sarati Valuations

Tolkien Gateway [<http://tolkiengateway.net/>]:

Sarati
Rúmil (elf of Tirion)

A cikkben használt Sarati betűtípusokat (Sarati Eldamar Vertical, Sarati Eldamar RTL Bar, Sarati Eldamar RTL) Måns Björkman készítette.

Ez az idézet A Gyűrűk Urából való. Vajon miről szól?

Kép: Agócs Helga

TANULMÁNYOK

MINDENT A TÖRPÖKRŐL

ÍRTA: MIKESY ANNA (ÉOGL)

A törpök Tolkien műveiben kulcsfontosságú szerepet játszó, ám aránylag kevésbé ismert nép. Honnan jöttek? Mi a történetük? Számos kérdésre nincs válasz a történetekben, de sok minden kikövetkeztethető. Lássuk, mire juthatunk, ha elég alaposan olvasunk!

A törpök eredete

A nép születéséről elég pontos ismereteink vannak, hiszen *A szilmarilok* pontosan leírja, hogyan teremtette meg őket Aulë (akit a törpök Mahalnak neveznek), hogyan adott lelket nekik Ilúvatar, és hogyan helyezte őket nyugalomba Aulë „távoli, elhagyott helyeken”.

Ki kell azonban emelnünk, hogy a törpök, mielőtt álomba merültek volna, egy rövid ideig öntudatuknál voltak. („Nem látod-e, hogy ezeknek a lényeknek immár saját élete van, s a maguk hangján beszélnek?”) Nyilvánvalóan látták egymást, és emlékeztek rá, hogy nincsenek egyedül, amikor felébredtek egymástól távol.

Hogy meddig és hol aludhattak? A törpök ébredésének helye részben ismert: a Szélesderekúak és a Tűzszakállúak atyái az Ered Luin északi részén, a Hosszúszakállúak atyja, Durin Gundabadban ébredt fel. A többi négy törzs származására csak utalások vannak: a Vasöklűek és a Sűrűszakállúak ébredése annyival volt keletre a Vasdomboktól, mint amennyire Gundabad az Ered Luintól, és a Fekete-fürtűek és a Kőlabúak annyival voltak keletre ettől, mint amennyire nyugatra Gundabad.

A kezdetben kisszámú törppel a tündék a vándorlásuk során nem találkoztak: krónikáikban először belerandi felbukkanásukat említik a 1250. vala évben. Bár a hagyomány szerint a pici-törpök – a korai gundabadi törpokolónia számkivetettjei – már a vanyák 1115-ös érkezése előtt Beleriandban voltak, azonban a tündék a nagy törpországok alapításáig nem tudták, kik ők, és vadásztak rájuk. Ez indokolhatja a források hiányát is.

A törp hagyomány ugyanis azt mondja, hogy a felébredt törpök az emlékeiknek megfelelően rövidesen egymás keresésére indultak, és végül valamennyien eljutottak Gundabadba. Durin, aki ott ébredt, szintén útnak indult (ekkor fedezte fel a későbbi Khazad-dűmot a Ködhegységben), majd (mivel nem járt sikerrel) visszafordult, hogy otthon megtalálja hat társát.

Gundabadban a törp népség sokasodni kezdett. Ehhez nyilvánvalóan nem lehetett elég a hét atya: magyarázattal Tolkien a 212. levelében szolgál, ahol egyértelműen leírja, hogy a legidősebb Durin kivételével mindnek volt

párja is, azaz Aulë összesen 13 törpöt készített. Amikor a népség elérte a további önálló városok alapításához megfelelő méretet (és talán szűkös lett számukra Gundabad), a hat messziről érkezett király törzsével együtt hazatért eredeti otthonába. Durin népe egy darabig helyben maradt, majd délebbre vonult, és kolonizálta Khazad-dűmot (amit a tündék Hadhodronnak neveztek).

A Szélesderekúak és a Tűzszakállúak tehát visszatértek az Ered Luinba, és megalapították az első két nagy törpbirodalmát, Gabilgatholt (Belegostot) és Tumunzahart (Nogrodot) – feltehetően abban az időben, amikor a tündéknek feltűnt belerandi jelenlétük (1250. vala év). Történetüket *A szilmarilokból* ismerjük.

Tudjuk tehát, hogy a törpök a tündék ébredése (az 1050. vala év) után ébredtek, és 1115-re, az eldák Beleriandba érkezésének idejére már eljutottak Gundabadba, és a legelső számkivetettjeik vissza is jutottak Beleriandba. Ennél pontosabb meghatározással az írott adatok alapján nem szolgálhatunk – 65 vala év pedig nagyjából 2-3 törpgeneráció születésére elegendő. (A vala évek hosszabbak, mint a nap évei: egy vala év kb. 9,582 szoláris évnél felel meg, így a 65 vala év nagyjából 623 év a mi időszámításunk szerint.)

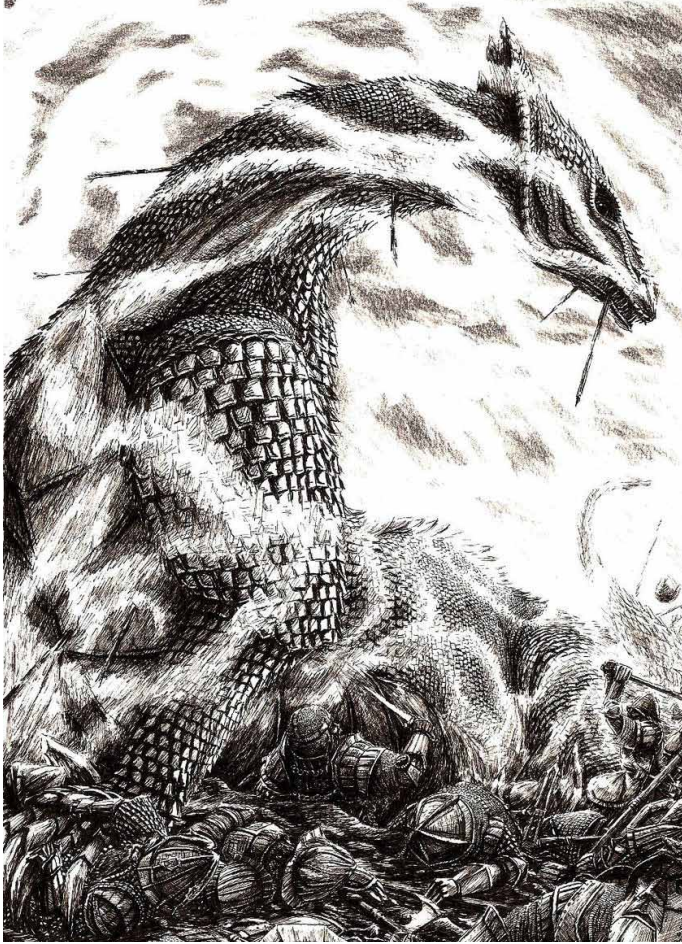
Találgatásaink azonban lehetnek a pontosabb dátumra. Michael Martinez valószínűsíti, hogy a törp atyák az Erők Nagy Csatája alatt, vagy közvetlenül előtte ébredhettek, így történhetett, hogy érkezésük elkerülte az összes vala (köztük Aulë) figyelmét.

Korai törp közösségek

A törpök korai közösségei, városai közül a két kék-hegységbeli törzset ismerjük alaposabban. Alapvetően zárkózott népről van szó, a tündékhez való viszonyukra rányomta a bélyegét a pici-törpök félreértésből adódó bántalmazásának emléke. A sindákkal kezdetben inkább csak kereskedelmi kapcsolatokat ápoltak, erre szüksége is volt mindkét félnek. Míg a törpök tehetségesebb kovácsok voltak, és jobban értettek a fegyverek és szerszámok készítéséhez (ők készítették el az első páncélingeket, és ők tanították meg a sindákat a csatabárd forgatására is), addig a

földművelést, amennyire lehetett, kerültek, és az élelmiszert inkább csere útján szerezték meg. Jó barátságot mindössze a tündék közül kirekesztett Eollal kötöttek, ám őt tanították, és az ünnepeiken gyakran vendégül is látták. Összességében jó viszonyuk alapja a tündékkal nem a szimpátia, hanem a közös ellenség tudata és jelenléte volt.

Kép: Joona Kujanen [DeviantArt: Tulikoura]

Inkább praktikus tárgyakat alkottak, de a tündéktől megtanulták értékelni a szépséget is, így egyre pompásabb, művészebb alkotásaik születtek. Ennek leghíresebb példája a Nauglamír, a Törpök Nyaklánc. Műveikhez igen erősen ragaszkodtak. Saját felfogásuk szerint az árut vagy ajándékot egy személynek adják, és annak halála után az ismét a készítőjét illeti meg, nem örökölhetik meg az utódai. Ezt a „törvényt” annál inkább igyekeztek érvényesíteni, minél értékesebb tárgyról volt szó, így ez is hozzájárult a béke és az ellenségeskedés gyakori váltakozásához a különböző törp-, tünde- és embercsaládok között.

Időnként egymás között is harcoltak, de ennek okát Tolkien sehol sem részletezi. Lehetséges, hogy hasonló tulajdonjogi viták állhattak ezek mögött az ellentétek mögött is, de az is, hogy a viszonylagos jólét miatti túlnépese-
dés okozott feszültségeket.

Durin Ködhegységben élő népéről nem sokat tudunk az első korból. Khazad-dúm alapítása után sok évig békében fejlődött a törzs. Thangorodrim eleste és Beleriand pusztulása után befogadtak számos Kék-hegységből származó menekültet, főként Belegost népéből. Bár nyilvánvalóan tudtak a nyugati eseményekről, a másodkorbán jó szomszédokként fogadták Celebrimbór tündéit Eregionban. Kiemelkedően jó baráti viszonyt ápoltak a hegységtől keletre élő emberekkel – kölcsönösen védték egymás birodalmát, kereskedtek, és az ő nyelvükön választották meg a törpök a nyilvános neveiket.

A keleten élő négy törpkolóniáról viszont sajnos semmit sem tudunk.

A törpök Gyűrűi

A törpök Hét Gyűrűje a Kilencel együtt készült el Eregionban a tündekovácok és Sauron közös munkájaként. Mikor a tündék előtt nyilvánvalóak lettek Sauron szándékai, minden erejükkel a Gyűrűk megvédésén voltak. Háború kezdődött, mely Sauron győzelmével és Eregion pusztulásával végződött. Ez persze Khazad-dúm népére is hatással volt, szövetséges szomszédjuk elvesztésével az ő birodalmuk egyik határa védtelen maradt. A Töröptárna nyugati kapuit tehát bezárták, és szembe kellett nézniük a ténnyel, hogy a béke csak ideiglenesen maradhat fent, hisz a gonosz nem tűnt el, sőt, újra erősödik.

Khazad-dúm pusztulását végül nem külső támadás okozta, hanem a Durin Veszte néven ismert balrog. A *Gyűrűk Ura* szerint a törpök zavarták fel őt álmából, ám valószínűleg ez nem a teljes igazság. Az erősödő-gyengülő gonoszság mindenkor áthatotta a földet, és minden gonosz teremtmény számára érzékelhető volt: az érintett időszakban Sauron hatalmasra nőtt, így az orkok sokasodni kezdtek rejtett kolóniáikban, a balrog pedig már ébredezett, mozgolódott, amikor a törpök véletlenül rátaláltak.

De vajon hogyan kerülhettek a Gyűrűk a törpkirályokhoz? Két megoldás tűnik valószínűnek: az egyik, hogy Sauron egyesével felkereste a hét törzset, a vezetőik bizalmába férkőzött, és így ajándékozta meg őket. Ez azonban komoly és időigényes feladat lehetett, mert a törpöket Aulë olyannak teremtette, hogy ellenálljanak a gonosznak, nehezebben bízzanak meg idegenekben, és sokkal előbb gyanakodjanak, mint az emberek. Ez a megoldás csak akkor érhetne meg a befektetett energiát, ha elég jó szolgákat teremthetett ezzel a módszerrel, ami, mint tudjuk, nem történt meg.

A másik lehetőség az, hogy Sauron kivárt egy megfelelő alkalmat, amikor a törpkirályok egy helyen tartózkodtak, és ott jelent meg valamilyen meggyőző alakban – például Aulë maiájaként.

Hogy egy ilyen alkalomra egyáltalán sor kerülhetett-e – és ha igen, mikor –, azt csak találgathatjuk. Jó alappal rendelkező feltételezés, hogy a hagyományosan kereskedelemmel is foglalkozó törp törzsek, ha nem is mindennapos, de folyamatos kapcsolatban álltak egymással, és tudták, mi történik a többi királyságban. Nyilván értesültek róla, hogy a legelőkelőbb törzs, a Hosszúszakállúak elvesztették legfőbb szövetségeseiket, és összegyűlhetnek, hogy segítségükről biztosítsák Durin népét. (Igaz, hogy jóval későbbi időszakból, de ismerünk adatot arra nézve, hogy mind a hét törp törzs összefogva viselt háborút – ez volt a harmadkor végi törp–ork háború.) Egy másik elképzelés szerint a törpök mindvégig megőrizték az első kori szokásukat, miszerint követségeik időről időre összegyűltek Gundabadban, és közösen tanácskoztak. Így Sauronnak nem volt más dolga, mint kivárni a következő ilyen alkalmat.

A könnyen gyanakvó törpök minden bizonnyal nem tudtak a Hatalom Gyűrűinek létezéséről. A titokban kísérletező tündekovácsok aligha számoltak be róluk a szomszédaiknak, később pedig módjuk sem volt figyelmeztetni őket. A hét remekművű ékszert a törpök tehát csak egy igen nagylelkű ajándéknak tekinthették. Utóbb Durin népe úgy tartotta, hogy a Hosszúszakállúak királya a Gyűrűjét nem Saurontól kapta, mint a többi hat uralkodó, hanem még Celebrimbortól, a nolda kovácsok urától. Akárhogy is legyen, ez a Gyűrű, akárcsak a testvérei, alá volt vetve az Egynek. Ám ha valóban jóindulatú ajándék volt egy tündeúrtól, ez talán magyarázatot adhat arra, hogy miért állt ellen jobban a Gyűrű gonosz hatásának ez a család.

A Gyűrűk természetesen a törpökre is gyakoroltak hatást, ha nem is olyat, amilyenre Sauron számított – az ő szándéka a törpöknek az emberekhez hasonló leigázása volt, de a törpöket a Gyűrű csak gögössé és kapzsvá tette: nagy vagyonokat halmoztak fel, miközben egyre inkább szövetségesek nélkül maradtak. De nem váltak lidércekké, nem harcoltak Sauron oldalán.

Ennek ellenére ezek a Gyűrűk is némi hasznot hajtottak Sauronnak: bár a törp törzsek nem álltak mellé, de Durin népétől eltekintve ellene sem harcoltak. A törpök Gyűrűi több esetben közvetetten részt vettek a törzsek elpusztításában is. A hagyomány szerint a hét törp királyság hét nagy kincse egy-egy Gyűrűn alapult: a nagy kincsek

„szagára” Rhovanion északi területein újra megjelentek és elszaporodtak a sárkányok, megtizedelve a törpöket, elfoglalva otthonaikat. Mint Gandalf *A Gyűrűk Urában* kimondja, négy Gyűrű végül ilyen sárkánytámadás során pusztult el – ezek nyilvánvalóan a négy keleti törzs Gyűrűi lehettek.

Sauron végül úgy döntött, hogy visszaszerzi a maradék Gyűrűket – talán értékesebbek voltak annál, hogy ezek is elpusztuljanak, talán belátta, hogy nem hasznosak eléggé, és a jobb felhasználás céljából vette vissza őket, de az is lehet, hogy a megmaradt törzsek maradék erejét akarta megtörni a Gyűrűk elvételével. Hogy mikor került erre sor, azt nem tudjuk pontosan, mindössze azt, hogy a fogságba vetett Thráintól elvett darab az utolsó volt.

Kép: Joona Kujanen [DeviantArt: Tulikoura]

Nem gondolhatjuk, hogy az előző két Gyűrű elvétele Sauron számára különösen fontos lépése lett volna a háborúra való felkészülésnek, sokkal inkább egy adódó helyzet kihasználása. Az alkalom pedig az lehetett, amikor a törp–ork háború végén a győztes, de súlyos veszteségeket elszenvedett kék-hegységbeli törpök hazafelé tartva elvontak Dol Guldur közelében. Talán maga az ötlet is ekkor fogalmazódott meg Sauronban.

ÍRTA: MIKESY ANNA (ÉOGIL)

Mindent tudsz a hobbitokról? Na lássuk! Olvasd össze a helyes válaszok betűjeleit, és még nyerhetsz is a tudásoddal.

- Mi nem tartozott a hobbitok hobbijai közé?
b) utazás   c) pipázás   d) térképrajzolás   f) evés
- Melyik nem egy hobbit törzs neve?
e) irhafakók   o) gyaplábúak   a) nagybendősek   u) sztúrok
- Melyik folyó folyik a Megyében?
k) Anduin   n) Borbuggyan   p) Nimrodel   s) Sirion
- Milyen színeket viseltek legszívesebben a hobbitok?
b) kéket és pirosat   j) sárgát és kéket   r) lilát és barnát   d) sárgát és zöldet
- Milyen ruhát nem hordanak a hobbitok?
i) kalapot   o) lábbelit   ü) övet   á) mellényt
- Mi történt Frodó szüleivel?
b) vízbe fúltak   h) lovas baleset   g) mérges gombát ettek   p) leestek egy fáról
- Melyik hobbit bízott legkevésbé Gollamban?
m) Frodó   r) Samu   t) Pippin   z) Trufa
- Mit mondott Frodó Bríben, mi járatban jött?
g) mulatni   b) átutazóban van   i) lánykérőbe jött   a) könyvet ír
- Hány gyermeke született Samunak?
r) 11   f) 12   s) 13   c) 14

Küldd el nekünk a megfejtésedet a www.tolkien.hu/nyeremenyjatek oldalon keresztül 2019. április 30-ig!
A megfejtők között egy 3000 Ft értékű kupont sorsolunk ki, mely bármely rendezvényünk részvételi díjára beváltható.

Mindenkiről tudod, kicsoda? Akkor bizonyára szét is tudod válogatni a neveket kupacokba. Hajrá!

a) Elessar	b) Dúnadan	d) Incánus
c) Thurin	e) Adanedhel	f) Olórin
h) Annatar	j) Zigúr	i) Agarwaen
m) Mormegil	o) Gorthaur	l) Neithian
p) Látspell	r) Feketemágus	s) Tharkún
t) Mairon	u) Thorongil	
	g) Estel	
	k) Mithrandír	
	n) Turambar	
	q) Telcontar	

Megfejtés: Gandalf: d), f), k), p), s); Aragorn: a), b), g), q), u); Sauron: h), j), o), r), t); Túrin: c), e), i), l), m), n)

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: ORTHMAYR FLÓRA (METAFLORA)

Szerencsére alig fél év elteltével megint van lehetőségünk magyar nyelven újonnan megjelent Tolkien-könyvről, mégpedig a Középfölde Históriaja sorozat várva-várt harmadik kötetéről közölni kritikát. Előbb azonban, hogy legyen valami egészen más is, a Tolkien Születésnapok kedvelt Frodó-szöktető játékanak történetét olvashatjátok – hogy ez élménybeszámoló, játékaajánló vagy kreatív ajándékötle? Kicsit mindhárom.

Hogyan lett a Királyszöktetésből a Gyűrű Szövetsége?

írta: Tuska Miklós (Adim)

Mindig is szerettem játszani, és nagyon érdekelték a társasjátékok. Néhány éve pedig eljutottam oda, hogy végre szeretem a munkám is, mert társasjátékokkal foglalkozom.

Már gyerekként is sokat rajzolgattam, és együtt cseperedett velem a kézügyességem meg a kreativitásom. Volt, hogy kirajzoltam egy félfamentes rajzlapra egy társasjátékot egy kölcsön kapott Dörmögő Dömötör magazinból, csak hogy nekem is legyen. Azt ráadásul úgy színezhettem ki, ahogyan nekem tetszett.

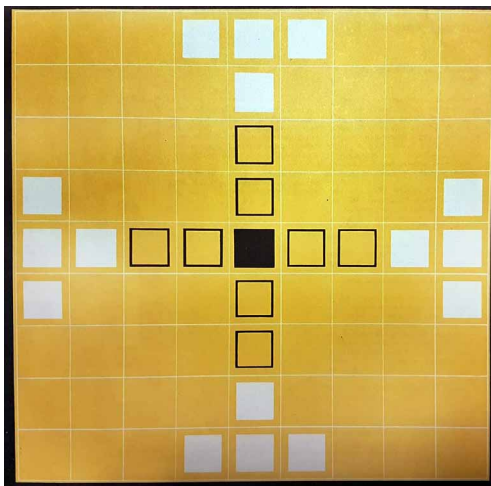
Mivel az akkoriban megjelent (ma már retró) társasjátékok nagy része úgynevezett „dobok-lépek” játék volt, amiben legfeljebb néhány „kimaradsz” vagy „hármat előre léphetsz” mező volt, elkezdtem olyan szabályokat kitalálni, amik változatosabbá tették az egyébként sablonos társasokat. Jó érzés volt új dolgokat tenni egy játékba, és bármelyik részét megváltoztatni kedvem szerint. Nálam egy „célba jutós” játékban egy szimpla fabábu helyett már hős lehettél, aki útközben szörnyeket győzhet le, kincseket gyűjthet, varázstárgyakat használhat, és az sem számít, ha nem elsőként ér célba, mert az győz, aki a legtöbb bestiától szabadítja meg a király erdejét.

Az évek alatt a legtöbb ötletem a fióknak készült, és csak a barátaimmal játszottunk, agyaltunk mindenfélén, ahogyan bizonyára sokan mások is tették. Lassan megérkeztek hazánkba a „lépegetős” játékokhoz képest új alternatívákat mutató társasok, mint a *Catan telepesei* vagy a *Tikal*. Minél több ilyenrel találkoztam, annál többféle játékmechanizmust ismertem meg. Amikor a Gémklubhoz kerültem, egészen magába szippantott a modern társasjátékok változatos világa, és azóta is bűvöletében tart.

Ez a háttér kellett ahhoz, hogy úgy döntsek, készíték egy társasjátékot a Magyar Tolkien Társaságnak. Persze, a kreatív döntéseket az ihlet előzi meg: az én szikrám

akkor pattant ki, amikor az *Ötven táblás játék* című könyvet lapozgattam, és megláttam benne a *Királyszöktetés* nevű társasjátékot. Egy pillanat volt, és bevillant: a Gyűrű Szövetsége kilenc főből áll, és ebben a játékban is épp kilenc bábut irányít az egyik játékos.

A *Királyszöktetés*, eredeti nevén *Tablut* a számik (lappok) népi játéka, amelyben az egyik játékosnak a közepén álló vezért kell a tábla szélére juttatnia, míg a másikkal megakadályozni ezt a négy táborra osztott figuráival, és mozgásképtelenné tennie a vezért. A *Gyűrűk Ura* világában a „vezér” Frodó lett, akinek a Gyűrűt kell átjuttatnia a sötétség harcosain, segítői a Gyűrű Szövetségének tagjai, az ellenfél harcosai pedig olyan szereplők Tolkien regényéből, akikkel Frodó a küldetése során találkozott.

Fotó: Tuska Miklós (Adim)

Miután az eredeti játék fekete és fehér kavicsait lecseréltem szereplőket ábrázoló korongokra, a játéktér, azaz a tábla következett. Nem volt kétséges, hogy Sauron mindent fürkésző, félelmetes tekintete kell a háttérbe, hiszen igyekezett nyomon követni a Gyűrű útját. A vörös szín vészjósló hangulatot kölcsönöz, mintha maga a tábla figyelné a játékosokat és az általuk irányított figurákat.

Miután az ötlet megszületett, a megvalósítás következett. 2005-ben, amikor ezt a játékot készítettem, minden *A Gyűrűk Ura* filmekkel volt tele, így nem volt nehéz a karakterekről jó képeket szerezni a korongokra. Szép keretet

Fotó: Tuska Miklós (Adim)

Fotó: Tuska Miklós (Adim)

kaptak, és úgy szerkesztettem őket, hogy A4-es matricára nyomtathassam őket. A táblával már nehezebb dolgom volt, mert az 5 cm átmérőjű figurákhoz nagy kép kellett, így négy részre darabolva nyomtattam ki, mielőtt vastag

kartonra került volna. Az éleket celluxszal zártam le, és ezzel el is készült a játék, már csak a szabályleírás volt hátra. Az eredetit a témának megfelelően átfogalmaztam, készítettem példaábrát az ütések szemléltetésére, és az egész elfért egy lapra. Nagyon izgultam, mit szól majd a közönség a játékhoz a Tolkien Születésnapon, de mindenkinek tetszett, és ez jó érzéssel töltött el.

Egy áttematizált játék remek ajándékötlet is lehet, hiszen egyedi lesz azáltal, hogy sajátos témát, vagy akár személyre szóló megjelenítést kap. Én azóta több társas- és kártyajátékot is átalakítottam az MTT-nek, és a látogatók gyakran megkérdezik, hol lehet kapni őket. Sajnos mind-egyikből csak egy példány készült, és ezek csak a nagyobb rendezvényeken kerülnek elő. Addig a raktár mélyén várják, hogy eljőjön az idejük, amikor remek kikapcsolódást és élményt adhatnak a játékosaiknak.

Sauron pedig csak figyel, és csöndben várja az alkalmat, hogy újból színre léphessen.

Óidőknek új dalai

(J.R.R. Tolkien [szerk. Christopher Tolkien]: *Beleriand dalai*. Helikon, Budapest, 2018.)

írta: Bartók-Nagy Tamás (Toma)

Legalább hétéves ígéret vált valóra, mikor idén ősszel megjelent a *Beleriand dalai*. A *Középfölde Históriaja* sorozat magyar kiadásainak története *Az elveszett mesék könyve* (EMK) 1996-os Holló és Társa változatáig nyúlik vissza, de a mű 2011-es második kiadásakor már egészen biztosan tervben volt a folytatás – amit azonban akkor a jogtulajdonos Tolkien Estate visszakozása és a Cartaphilus kiadónál történt vezetéváltás megghiúsított. (A sorozat magyar és külföldi honosításának nehézségeiről: Egy rég várt história, *Lassi Laurië XV/1*; illetve Hétköznapi varázslatok, *Lassi Laurië XV/2*.)

Nem volt zökkenőmentes a többszöri halasztással terhelt idej megjelenés sem, de a kötetben dolgozók mentésére szól, hogy valószínűleg a legnehezebben fordítható Tolkien-művek egyike ez, nagyobb részben a verses forma, de nem elhanyagolható mértékben az EMK és az azt követő kezdeti Silmarillion-változatok közti terminológiai átmenet miatt is. Szokás szerint számos névváltozásnak lehetünk tanúi ugyanis a szövegben, s némely névalakok ráadásul más művekben egyáltalán nem fordulnak elő többször.

Az előzőeknél annyiban mindenképpen monotonabb olvasmány a sorozat harmadik kötete, hogy nagyrészt két regével foglalkozik, szemben az EMK által befogott teljes óidei spektrummal, illetve nélkülözi a korábban Eriol története által képviselt, összefüggő narratívát nyújtó

keretet is. Ugyanakkor stílusát tekintve már magunk mögött hagytuk a tündérszavak bolondos kergetőzését a Tünt Játék Kis Házában, és egyértelműen a későbbi ünnepélyes-melankolikus tolkien szövegek hangvétele dominál.

A kötet törzsszövege három részre tagolódik: az 537 oldalból 169-et tölt ki az első fejezet, a **Húrin gyermekeinek éneke**; utána 27 oldalon osztozik három rövidebb töredék, **A noldók futása**, az **Eärendel éneke**, és a **Gondolin bukása**; az utolsó részben pedig a **Leithian-éneket** és a hozzá kapcsolódó anyagokat találjuk, mintegy 288 oldalon keresztül. Az első három abban az óangol alliteráló formában íródott, amely a *Beowulf*nak is sajátja, s melyet Tolkien a *Szörnyek és ítések* című kötetben részletesebb elemzésnek is alávetett. Szerencsére **A noldók futása** kapott egy, a metrikai elemzésre fókuszáló szakaszt (190. o.), amit talán érdemes lehet már az első vers előtt szemrevételezni. Ezzel szemben a **Gondolin bukása** és a **Leithian-ének** párrímes verselése ugyan kevésbé egzotikus, de legalább olvasásakor nem igényel plusz energiát a formai és tartalmi műélvezet szinkronban tartása.

A kötet egészét illetően egyébként egyedül az jelentett kifejezetten csalódást, hogy ezt a Gondolin bukásáról szóló költeményt Christopher Tolkien nem tartotta érdemesnek a teljes közlésre, lévén a történet részleteiben is szinte azonos az EMK-ban szereplő prózai elbeszéléssel. Emellett fájóan sok elírás maradt a magyar szövegben, főleg szegény

Flindingre járt rá a rúd e tekintetben: míg nevét sikerült hét-szer következetesen *Findlingre elírni, addig egyszer csak becsúszott egy elírt elírásban a *Flindring.

A könyv túlnyomó részét adó két fő költemény közötti közepesen meglepő hasonlóság, hogy mindkettő két változatban található meg a kötetben, melyek közül az első jóval hosszabb; a **Leithian-ének** második változata annyiban azonban kilóg az összes többi közül, hogy már *A Gyűrűk Ura* megjelenése után készült. Kicsit váratlanabb, hogy az eddig csak Lúthien hajnövesztéséhez kötött mesés bájolásból most kapunk a Túrín-ságában is, Beleg kardélezése révén.

Ennél is nagyobb meglepetés viszont egyrészt, hogy a **Leithian-ének** újraírásának kiváltó oka ez esetben külső kritika volt – valahogy Tolkien szövegcsiszolási mániájáért mindig csak a saját perfekcionizmusát tesszük felelőssé –, másrészt, hogy e kritika szerepel is a kötetben. Ez kicsit a *Karácsonyi leveleket* idézheti föl, ahol Karácsony apó el ejtett megjegyzései révén szintén beszüremkedik a műbe a külső valóság.

C. S. Lewis, a kritika szerzője, rendkívül szellemes módon beleáll a szituáció kínálta filológusi szerepbe, és további – fiktív – tudósok véleményét idézi a szöveg magasztalásához, illetve bírálatához. Így tudjuk meg például, hogy „*Bár Peabody általánosságban igen kedveli a vers metrikai megoldásait, ezt a sort [...] »egyszerűen barbár munkának« gondolja.*”

Alternatív javaslatait hol más kéziratban fennmaradt szövegváltozatként találja, hol pedig feltételezett eredetiként, ami a szöveget másoló írnokok hozzá nem értése, vagy jó szándékú, de téves koncepción alapuló korrekciója miatt romlott le, mint ama sorokban, melyekre vonatkozóan a következő meghökkenítő állítást olvashatjuk: „*Majdnem bizonyosan nem az eredeti szerző műve. Ez az absztrakt filozófiai állítás nem lenne stílusidegen a korszak skolasztikus lírájában, [...] ám a Cselekedetek [vagyis a Leithian-ének] egészét nézve nem illeszkedik a költemény hangulatába.*”

És valóban, Lewis több megjegyzéséhez is bemásol hosszabb szakaszokat „a korszak skolasztikus lírájából” a hasonlóságok illusztrálására. Kreatív és nem hétköznapi megoldását mi sem igazolja jobban, mint hogy Tolkien végül az esetek nagyjából felében vagy megfogadta barátja javaslatait, vagy átdolgozta az érintett szakaszokat.

Az egymáshoz közel eső hazai megjelenés és a jelentős tartalmi átfedés miatt idekívánczozik egy összevetés a *Beren és Lúthien* kötet magyar szövegével. A két fordító láthatóan eltérő stratégiát alkalmazott a **Leithian-ének** honosítása során. N. Kiss Zsuzsa a *Beren és Lúthien*ben a harmonikus rímelés és a versszerkezetre pontosabban illeszkedő

mondatok érdekében számos, mostanra alig ismert szót emelt be a szövegbe. Vele szemben a *Beleriand dalain* dolgozó Ábrahám Zsófia közelebb maradt a mai köznyelv talajához, így viszont a mondatok és verssorok határával kellett játszania, illetve a rímharmóniából engednie. (Ha a rím záró mássalhangzói a zöngéesség, képzési hely és képzési mód közül egynél több tulajdonságban térnek el, azt én már nem érzem szépnek.)

Álljon itt illusztrációként két részlet. Az elsőben (278–286. sor) megfigyelhetjük N. Kiss Zsuzsa kifogástalan hangzású, választékos sorait, szemben az új fordítás kissé sántító rímeivel, és a kétellyel, vajon a (tag)mondatok határán, vagy a verssorok végén tartunk-e szünetet.

N. Kiss Zsuzsa (<i>Beren és Lúthien</i>): De elkésett. Pirkadt az ég már mikor feltűnt a lápi végvár, s felhőként egy madár csapat, csak hogy nem lápi madarak. Csupa hollója, csupa varja az égerekről szárnyra kapva. „Késő, Beren!” így károg egyik, „Késő!” „Késő!”, így együtt egyig.	Ábrahám Zsófia (<i>Beleriand dalai</i>): túl későn érkezett. S ahogy virradt, az üzött emberek kunyhóit látta, fás sziget a lép közt, s rengeteg madár rebbent fel, és nem vadkacsák zajongtak. Holló, varju ült, égerfán sorban, s egyikük rikácsolt: „Kár! Túl késő már! s mind válaszolt rá: „Késő már!”
---	---

A második részlet (3358–3361. sor) pedig azt mutatja be, hogyan sikerült Ábrahám Zsófiának négy frappáns sorban világossá tenni, amit a *Beren és Lúthien*ből igen nehezen tudnánk csak kihámozni.

N. Kiss Zsuzsa (<i>Beren és Lúthien</i>): Ne szenvedné, ha tehetetlen, ha tisztes szándéknak a rabja, s csak vergődik, bár szárnyra kapna, kinek szerelme arra van, hogyan megsegítsen biztosan?	Ábrahám Zsófia (<i>Beleriand dalai</i>): kinek sír, s a kín kedvesebb, mint jószándékú őrizet: rab ott, s kit gyúlt segíteni szerelme, nem segítheti.
--	--

Nekem az N. Kiss-féle fordítás kicsit jobban tetszik, stílusában is közelebb állónak érzem az eddigi magyar Tolkien-korpuszhoz, és így többszöri olvasás után már nem is igazán értem, miért voltam olyan szigorú vele az előző *Lassiban*.

Összességében viszont a *Beleriand dalaival* mégis elégedettebb vagyok, mint a *Beren és Lúthien*nel. Nem azért, mert új történeteket mondott el – nem tett ilyet –, nem is azért, mert olvasmányosan összefüggő volt – miért lett volna? –, hanem, mert azt adta, amit ígért: a következő adag tolkien-i jegyzethalmot a maga teljességében (kivéve a **Gondolin bukását**), bónuszként a Lewis-kritikával.

Kezdő Tolkien-olvasóknak inkább a *Beren és Lúthien*et ajánlanám, mind szerkezet, mind fordítás szempontjából. A többieknek pedig – akik már úgy ismerik a mitológiát, mint hobbitok a spájz tartalmát egy kiadós estebéd után – azt, hogy az utószóval kezdjék a kötetet, mert segít kontextusba helyezni a művet és a magyar szövegváltozatot.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: TÓKÉSY KRISZTIÁN (NBENNOR)

Mostani rovatunk az előzőhöz hasonlóan vegyes válogatás. A Tolkien Levelező Verseny, a Nagytábor és a Kreatív Őszi Művészeti Találkozó idei terméséből szemezgettünk: két vers, egy novella és egy stílusparódia kerül terítékre. Hobbit dalok, umbari mese, fő- és mellékszereplő, valamint egy sárkány is tiszteletét teszi a következő oldalakon.

A hideg beállta és az őszi eljövetele mindenkire hat. A betakarítás után emberek és hobbitok egyaránt behúzódnak otthonukba, hogy kiélvezzék a nyár gyümölcsseit, és megpihenjenek egy szorgos, munkában gazdag év végén. A hobbitok, mint mindig, ilyenkor is dalra fakadnak, hogy a hideg idő ellenére se csüggedjenek. A következő két vers egy-egy ilyen kedvelt dal.

Aranymag: Éléstár-töltő
[TLV 2018/2019]

Langyos napfény simogatja bőrünk
ahogy az ösvény széles réthez ér,
aranyló esőként körülöttünk
hulló lombot kavar az őszi szél.
Jön a tél és hervadna a remény,
minket valami mégis felvidít;
biza, arrébb a kövér televény
melyben sok édes finomság virít.
Tök sárgállik és káposzta zöldell,
poros padlásunk friss dióra vár;
annak, aki együtt él e földdel
terített asztalt, telt kamrát kínál.
S ha pipafütből is elég terem,
a hóviharokat is kinevetem!

Szauron Szeretetszolgálat: „Erdők várnak...”
[TLV 2018/2019]

Erdők várnak téged, hobbit, hát kerekedj fel,
Menj, gyalogolj hát, míg lábad visz előre az erdőn,
És lehet éjszaka, nappal, fény és árny, a sötét nem
Árt, csak előre a fák sűrűjén át, csak előre,
Csak légy óvatos, arra figyelj, vén szörnynek lábát,
Pókocskának görbe, kövér lábát te kerüld el!

Kép: Négy égtáj leányai [TLV 2014/2015]

Umbar egykor ragyogó kikötőváros volt, Númenor dicsősége. Ar-Pharazôn király itt hívta ki Sauront, és hét napig zászlókkal és trombitákkal vonult a bukott maia ellen. Umbar volt az, aki ezekben az időkben, amikor Númenor hatalma teljében volt, megtestesített mindent, ami ragyogó volt a Nyugat nagy emberkirályságában, és mindent, amitől Melkor teremtményei rettegetek. Hűséges és hatalmas város. Azonban Númenor bukása után Sauron kihasználta a megtört nép zavarodottságát, és árnyéka ráborult Umbar lakóira is, a város pedig a fekete númenoriak befolyása alá került, akik a tündék, és később Gondor esküdt ellenségeivé váltak.

Mervay Bence (Orand): A kapitány átka

Umbar számos kiváló tengerészt és kapitányt adott a világnak, ám közülük is akad egy, aki hősiességével kitűnt a többiek közül. Ahradirnak hívták, és nem kevesebb, mint tizenöt legenda és mese maradt fent róla. Az itt elmesélt történet az admirális életének utolsó éveiben történt, és számos mesemondót és dalmokot megihletett.

***

A hatalmas hadihajó büszkén szelte a habokat. A vörös lobogóval pajkosan játszott a szél, a ráhímmzett két narvál úgy ficáncolt, mintha csak a tengerben úsztak volna. Az admirális mindig elérzékenyült, akárhányszor csak városa lobogójára nézett. Családja nem volt, élete minden percével Umbart szolgálta, a várost, melynek életét és rangját köszönhetette.

Umbar. A númenori kultúra igazi bástyája ezen a bárbar kontinensen, amely hősiességével és gazdagságával mutatja az utat minden ember számára, lángként a sötét éjszakában.

Ahradir egész életében azon munkálkodott, hogy Umbar népe újra higgyen magában, és most, hogy egykor fekete szakálla őszbe csavarodott, a város végre magához tért. Elsőként álltak be Castamir mögé, kinek uralma alatt Umbar újra felvirágozott: utcáit faragott kövek, falait drága csempék borították. Kincstárai színültig teltek arannyal és drágakövekkel.

Ahradir gondolatait kiáltás szakította félbe.

– Hajó a láthatáron!

Az admirális elsőként ugrott oda a korláthoz. Szemét a horizontba fúrta, oda, ahová a matróz mutatott. A távolban egy hajó körvonalai bontakoztak ki. Ahradir szemei összeszűkültek, majd pár pillanat múlva elkiáltotta magát öblös, parancsoláshoz szokott hangján.

– Mindenki a fedélzetre! Keletre fordulunk!

A legénység fürgén tette a dolgát: a hajó percekben belül új irányba állt, vitorláit dagasztotta a szél.

Senkinek sem volt kétsége afelől, hogy megtalálták, amit kerestek. Umbarba nyolc nappal azelőtt érkezett a hír egy kisebb bárkáról, amely egy gabonát szállító umbari kereskedőhajót fosztott ki. Az admirális halani sem akart arról, hogy másik kapitány induljon a kalózok ellen. Még aznap este legénységet gyűjtött, és másnap kora hajnalban kihajózott, hogy a városon esett sérelmet megtorolja.

A rozoga bárkának esélye sem volt az umbari csatahajóval szemben. Mire a lemenő nap vörösre festette a tengert, a két hajót már csak fél tengeri mérföld választotta el. Nem sokkal napnyugta után az umbariak már olyan közel kerültek, hogy megcsáklázhatták a kalózbárkát. A két hatalmas test összefonódott, döngve lecsapódtak a pallók, és az umbari legénység vad ordítással vetette rá magát a kalózokra.

A csata tíz percig tartott. A szedett-vetett kalózoknak esélyük sem volt a jól képzett umbari tengerészek ellen, és mire megadták magukat, már csak heten voltak életben, köztük a kapitány. Az umbariak közül senki sem vesztette életét.

Ahradir szúrós szemmel nézett végig a foglyokon, kezét összekulcsolta a háta mögött.

– Hogy mertetek umbari hajóra támadni, férgek? Hát nem féltétek a tenger urainak bosszúját?

A kalózok szemüket lesütve álltak ott szakadt ruháikban, beesett arcukon félelem és szégyenkezés tükröződött. Végül a kapitány szólalt meg.

– Nagy jó uram. Haradiak vagyunk, egy kis tengerparti faluból. Halászattal és földműveléssel foglalkoztunk, amíg minket is elért a háború. Földjeinket felgyújtották,

hajóinkat elkobozták, a férfiakat pedig elhurcolták, hogy messzi földön harcoljanak olyan urakért, akik soha felénk se néztek. Mi a tengeren voltunk, és amikor hazaértünk, csak a nőket és gyerekeket találtuk otthon, élelem nélkül, védtelenül.

– Egy darabig megpróbáltunk gondoskodni róluk, de kevés a hal, és az emberek éheznek. Egy gyenge pillanatomban én voltam az, aki rávettem őket, hogy fosszuk ki a legelső hajót, amivel találkozunk. Már megbántam a tettem. Magamnak nem kérek kegyelmet, de társaimat engedd haza, és küldj velük élelmet is, hogy ne éhezzenek az otthon maradtak.

– Umbarra emeltetek kezet – mondta szigorúan az admirális.

– Söpredék vagytok, nem érdemeltek kegyelmet.

A kapitány térdre borult.

– Uram! Legalább asszonyainkon és gyermekeinken könyörülj! Éhen fognak veszni!

– Akkor vesszenek! Nem fogom gondozni holmi haramiák pereputtyát. Umbarral nem lehet ujjat húzni!

A kalózok még könyörögtek az admirálisnak, de az hajthatatlan maradt. Mire feljöttek az első csillagok, a kapitány hat társa már az árbóc kereszttrúdján függött, a kapitány pedig az árbóchoz kötözve várta sorsának beteljesedését.

Kép: Szabó Kata

Ahradir maga locsolta szét az olajat a fedélzeten, mikor a kapitány még egyszer könyörgött, hogy segítsen a falubelieken.

– Akinek a családja egyszer kalózkodásra adta a fejét, az már soha ki nem gyógyul belőle – mondta haragosan az admirális. – Arra tettem fel az életem, hogy a tengert megszabadítsam a magadfajta söpredéktől, még az írmagjától is.

A kapitány ekkor már nem könyörgött tovább. Szemében elkeseredett harag lobbant:

– Az istenek büntessenek meg gögös szavaidért! Légy átkozott, és te magad legyél az, aminek bennünket nevezted! Városod legyen kalózok tanyája! Lakják haramiák, akik kedvtelésből gyilkolnak és rabolnak, és Umbar nevét gyűlölettel ejtse ki minden igaz ember!

Ahradir ekkor felkacagott.

– Umbar dicsősége örök, és sosem aljasodik le odáig, hogy kalózkodásra és fosztogatásra adja a fejét.

Ezzel a maradék olajat a kapitányra öntötte, és visszament a pallón az umbari hajóra.

Mikor már kellően eltávolodtak, Ahradir maga lötte ki az égő nyílvesztőt, melytől a kalózbárka egy pillanat alatt lángra kapott, vakító, kísérteties fénnel töltve be az éjszakát. Borzongató kiáltásokat hozott a szél az égő hajó felől, azután nem hallatszott más, csak a tűz mohó ropogása.

***

Miután a Rokonvizsálynak vége lett, Castamir örökösei Umbarba menekültek, és átvették a város irányítását. A város ezután ellenségként tekintett Gondorra, és Ahradir a többi kapitánnyal együtt kegyetlen hadjáratokat vezetett Gondor part menti városai és hajói ellen. Az umbari kincstár hamarosan kiürült a magas hadi költségek miatt, de a város nem akarta feladni a háborút. Az umbari hajók egyre gyakrabban támadtak kereske-

dőkre, hogy fedezni tudják a hadi kiadásokat. Ahradir az élen járt köztük, hajója mindig gazdag zsákmánnyal tért haza.

Egy éjszakai portya során egy arannyal megrakott kereskedőbárkát fosztottak ki, és a hajót a csata után felgyújtották.

Azt mondják, hogy az admirális különösen sokáig nézte a lángoló hajót, arca sápadt volt, és úgy kellett görcsbe szorult kezét lefejtetni a hajókorlátról. Miután magához tért, kiadta a parancsot, hogy térjenek vissza Umbarba, noha a hajó raktere még félig sem volt tele.

Az admirális ezután visszavonult, és soha többé nem szállt tengerre. Magányosan élt, még a róla készült szobor avatására sem ment el, amelyet Umbarnak tett szolgálataiért állított neki a város népe.

Úgy tartja a rege, hogy Ahradir aznap halt meg, mikor végleg bevonták a narvális zászlót Umbar legmagasabb tornyának tetejéről, és felvonták a fekete csillaggal díszített vörös zászlót, amely később az Umbari Kalózok jelvényeként vált ismertté.

„Az ok, amiért imádom, olvasom és művelem a fantasztikus irodalmat, az, hogy... ez az a műfaj, ahol meg tudod tenni az összes különféle dolgot: irodalmiaskodhatsz, igazi kalandba keveredhetnek a hőseid, meg tudod tenni mindezt, és mindennek tetejébe még sárkányaid is lehetnek. Szóval kérdelem én, miért ne?” – mondta egy előadásában Brandon Sanderson, elismert író, többek között a Ködszerzet-trilógia alkotója. A fantasztikus irodalom ezek szerint kifizetődő műfaj, és rengeteg szabadságot ad az íróknak. Lássunk egy példát arra, hogy milyen az, amikor ez a szabadság épp ellenkezőképpen sül el, és a végeredmény egy, a már megírt történetek legklisésebb és leginkább kiszámítható pillanatait összedolgozó, eredetinek nem nevezhető fantasztikus irodalom-féle... nos, látni fogjátok.

Kiss Boglárka (Narya): Fantasy klisék a köbön

Mellékszereplő1 azt kiáltotta:

– Ott van! Megtaláltuk! A sárkány barlangja már nincs messze. Itt az idő, Főszereplő.

Főszereplő megállt egy pillanatra, elővette a trolltól megszerzett mágikus pajzsát, a tűzdémontól elcsent mágikus kardját, és a szélben csapkodó selyemköpenyét végigsimítva nagy levegőt vett.

– A hercegnőért! – és előrerontott.

A sárkány kirontott lakhelyéről. Rubint pikkelyei csillantak a delelő nap fényében, ahogy a két titán összecsapott.

– Használd őseid erejét! – hallotta Főszereplő fejében mentora hangját.

– Meg tudod csinálni! – a mindig komolytalan Mellékszereplő2 most félelmet

nem ismerve ugrott a sárkány elé, hogy elterelje a figyelmét Főszereplőről.

Főszereplő az alkalmat kihasználva behunyta a szemét, összpontosította minden erejét, és eggyé vált fegyvereivel. A rúnák felizzottak a kardon és a pajzsán, és egy hatalmas csapást mért a sárkányra. A bestia földet rengető halálhörgéssel a földre rogyott.

Ám utolsó leheletével még hatalmas karmait Mellékszereplő2 hasába vágta.

– Ne! Mellékszereplő2!

Főszereplőt már nem érdekelte a kincs. Karjaiban Mellékszereplő2 piciny, élettelen testét tartotta.

Hercegnő kijött a barlangból, meglátva őket rögtön odafutott, és átkarolta Főszereplőt. Most már együtt siratták Mellékszereplő2-t.

Kép: A három vándor [TLV 2014/2015]

ZENE AZ MTT-BEN

ÍRTA: KISS KINCŐSÓ (THILANNA)

A Magyar Tolkien Társaság tevékenységei közt a kezdettől meghatározó szerepet játszanak a különféle kreatív műhelyek, az önkénteseink által vezetett alkalmi vagy hosszabb távú „önképző körök”. Ezek révén a XXI. században is gyakorolhatjuk a tolkien „másodteremtést”, személyesen átélhetjük az alkotás élményét, ahogy a Társaság manifesztumában is olvasható.

Ezen műhelyek közt a közös éneklés, zenélés talán az egyik legnépszerűbb forma volt mindig is, és most, 2018 őszén pár évi szünet után újra alakult egy kis zenész-kórus csapat, amely a decemberi MTT-karácsonyon és a januári Tolkien Születésnapon mutatkozik be először. Ennek apropóján szeretnénk bemutatni, milyen előzményei voltak az éneklésnek, zenélésnek a Társaságban.

Az első táborok, találkozók során kézenfekvő és népszerű közösségi program volt az éneklés: számos dal szövegét írtuk át – többnyire viccesre véve – „középföldésre”, és persze *A Gyűrűk Ura* verseit is énekelni kezdtük. A 2003-as tábor előtt a szervezők kérésére Becze Ádám (akkori nicknevéen Leguanember) és Terján Nóra (Angie) alakították magyarul énekelhetővé a Tolkien Ensemble dalait. Az is előfordult, hogy saját dallam született egy-egy vershez. A 2004-es Tolkien Születésnapra alakult meg az első kórus, amely alapvetően ezeket a közösségi dalokat igyekezett bemutatni magasabb zenei színvonalon, gitár és hegedű kíséretével.

2004-ben indult el a Kovács Krisztina Anna (Kriszana) által szervezett kórus, ahol már komoly felvételi várta az énekelni vágyókat. A tolkien dalok mellett gospelek, spirituálék, egyéb többszólamú művek is bekerültek a repertoárba. 2004 őszén a Művészeti Est programjának jelentős részét a kórus műsora tette ki. (Ezekről a kezdeti időkről a *Lassi Laurië* 2005. májusi számában is olvasható egy összefoglaló.)

2006 és 2012 között nem működött állandó kórus az MTT berkeiben, de a legtöbb Tolkien Születésnapra összeállt egy-egy alkalmi csapat, ami több-kevesebb próba után általában egyszólamú dalokkal lépett színpadra.

Besse Attilának hála, aki akkoriban ének-zenét és karvezetést tanult az egyetemen, 2012 márciusában megint elindulhatott egy állandó kórus. Népdalfeldolgozások, klasszikus kórusművek, spirituálék jelentették a repertoár alapját, noha Tolkien Klubokon, illetve *A hobbit-*

filmek premierje kapcsán megrendezett Hobbit Hétvégeken a tolkien kötődésű dalokkal léptek fel. Ez a kórus 2014 tavaszáig működött, legjelentősebb fellépése a 2013. decemberi jótékonyági est volt, melyről a 2014. januári *Lassiban* számoltunk be.

Az utóbbi öt évben szintén csak alkalomszerűen állt össze egy-egy kórus, legutóbb például a 2017-es MTT karácsonyra. Ezért különösen nagy öröm a mostani zenész-kórus csapat elindulása, és reméljük, hogy a most célként kitűzött két fellépés után is még sokáig folytatják a munkájukat.

A hangszalak használatán kívül a hangszeres zenének is vannak előzményei. A 2005-ös Tolkien Születésnapon lépett először a színre olyan alkalmi zenekar, amely a Társaság tagjaiból állt, és Tolkien által inspirált zenét játszott. 2013–2015-ben *A hobbit*-filmek kapcsán rendezett nagyobb lélegzetvételű Tolkien Születésnapokon, a Corvin és Uránia mozikban, illetve később 2017-ben is színpadra lépett a *Magyar Tolkien Társaság Tolkien Tribute Bandje* nevezetű formáció (röviden: MTTTB): ők a különféle középföldei ihletésű zenék mellett (amelyek közt egyaránt akadtak feldolgozások és saját alkotások) például ír kocsmadalokkal szórakoztatták a közönséget.

Az MTT berkeiben talán a legnagyobb és legmagasabb színvonalú zenéhez kötődő vállalkozás a 2014-es Tolkien Születésnapon bemutatott *Gondor hősei* musical volt. Eredeti zenével és dalszövegekkel, remek énekhangú szereplőkkel állított színpadra egy tolkien témájú történetet Királyházi Csaba (Gumipók) és csapata.

A teljesség kedvéért szeretném még megemlíteni a nyári táborok és Kreatív Őszi Művészeti Találkozók számtalan dalnok-zenész műhelyét és foglalkozását, valamint a tábori csapatok által írt és énekelt különféle dalokat és dalátiratokat, amelyek közül nem egyet a mai napig rendszeresen énekelünk. A 2011-es tábor „vándor komédiás” rendjének egyik esti előadásához íródott eredetileg az a Quimby-átköltés, amit azóta néhányan „Középfölde himnuszként” vagy „MTT himnuszként” is emlegetnek, és a legtöbb rendezvényünkön elhangzik. Az ehhez hasonló dalok nélkül nem lennének ugyanazok a közösségi összejöveteleink.

Reméljük, hogy a következő tizenhat év nem kevésbé lesz gazdag zenés-énekes műhelyekben, mint az itt összefoglalt elmúlt tizenhat év volt.

